

Proceedings of Fine and Applied Arts Department University of Western Macedonia

(2025)

Performance now v.9 - Performance praxis: process and critical pedagogy

Performance now v.9
Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

16.03.2022
Εύα Γιαννακοπούλου
10:00

03.05.2022
Jorge Cabieses Valdes
18:00

06.04.2022
Μαρία Νικηφοράκη
10:00

23.03.2022
Λαυρή Θεοδορίδου
10:00

04.05.2022
Δημήτρης Μπαμπίλης
10:00

Performance now v.9

13.04.2022
Γεωργία Σαγρή
10:00

30.03.2022
Πάνος Σκλαβενίτης
10:00

11.05.2022
Λίτσα Κιούση
10:00

Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

Επιμέλεια: Εύα Γιαννακοπούλου
Εκδόσεις: 2022
ISBN: 978-960-999-000-0

Επιμέλεια: Δημήτρης Μπαμπίλης
Εκδόσεις: 2022
ISBN: 978-960-999-000-0

Επιμέλεια: Λίτσα Κιούση
Εκδόσεις: 2022
ISBN: 978-960-999-000-0

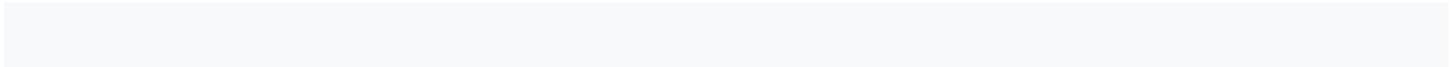
18.05.2022
Αλέξανδρος Μιχαήλ
10:00

Επιμέλεια: Πάνος Σκλαβενίτης
Εκδόσεις: 2022
ISBN: 978-960-999-000-0

Επιμέλεια: Γεωργία Σαγρή
Εκδόσεις: 2022
ISBN: 978-960-999-000-0

Επιμέλεια: Δημήτρης Μπαμπίλης
Εκδόσεις: 2022
ISBN: 978-960-999-000-0

25.05.2022
Γιάννης Παππάς
10:00

Performance now v.9

Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

16.03.2022

Εύα Γιαννακοπούλου
10:00

03.05.2022

Jorge Cabieses Valdes
18:00

06.04.2022

Μαρία Νικηφοράκη
10:00

23.03.2022

Δανάη Θεοδορίδου
10:00

04.05.2022

Δημήτρης Μπαμπίλης
10:00

Performance now v.9

13.04.2022

Γεωργία Σαγή
10:00

30.03.2022

Πάνος Σκλαβενίτης
10:00

11.05.2022

Λίτσα Κιούση
10:00

Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

Μάρτιος - Νοέμβριος

Στο Performance now v.9 μας ενδιαφέρει να εστιάζουμε στις διαδικασίες παραγωγής των έργων περφόρμανς και στις κριτηριακές μεθοδολογίες διακρίσεων που προκύπτουν από την εξέτασή τους. Πως μπορούν αυτές ν' αναπτραχθούν ως μέρος μιας κριτικής παιδαγωγικής της περφόρμανς. Πως μπορεί αυτή να προωθήσει τη μη ιεραρχική εκπαίδευση, τη συλλογική δημιουργία γνώσης, τη δημοκρατική και αποκλειστική δράση. Πως μπορεί η γνώση αυτή να έχει εφαρμογή και επίδραση σε άλλα πεδία της κοινωνικής ζωής.

Σύνδεση με:

[socialmediaworkshop!](#)

Οι διαλέξεις θα αναρτώνται για μία εβδομάδα στο: [vimeo.com/performancestudio](#)

Οργάνωση και συντονισμός

Δρ. Αγγελική Αγγελίδου
Αναπληρώτρια καθηγήτρια,
Τμήμα Επιστημών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Δρ. Φωτεινή Καλέ
Διδάσκουσα με το Πρόγραμμα σπουδών εκπαίδευσης εκπαιδευτών εκπαιδευτικών,
Τμήμα Επιστημών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Στρογγυλή Τράπεζα: Η παιδαγωγική της περφόρμανς

Μάιος

Πως η διαδικασία παραγωγής ενός έργου περφόρμανς μπορεί να μετατραπεί σε παιδαγωγική μεθοδολογία. Ποιες πρακτικές από το χώρο των παραστατικών έργων μπορούν να βρουν εφαρμογή σε μια παιδαγωγική προσέγγιση της τέχνης αυτής. Με ποιον τρόπο το σώμα μπορεί να μετατραπεί από αντικείμενο παρατήρησης σε μέσο παρατήρησης. Μπορεί η τέχνη της περφόρμανς να χρησιμοποήσει ως παιδαγωγικό εργαλείο προσωπικές ανάγκες και καλλιτεχνικές δεξιότητες στον ασταδο χώρο παιδαγωγικής που εστιάζει στη κατάρτιση της δεξιοτεχνίας. Αυτό είναι μέρκι από τα κριτήρια τα οποία θα κληθούν οι προσκεκλημένοι/προσκεκλημένες της στρογγυλής τράπεζας να συζητήσουν σε μια προσπάθεια να βρούν το κοινό έδαφος πάνω στο οποίο διαφορετικές παιδαγωγικές μεθοδολογίες μπορούν να βρουν εφαρμογή.

Συντονισμός στρογγυλής τράπεζας

Δρ. Φωτεινή Καλέ
Διδάσκουσα - Προγράμμια «Απόκτηση ακαδημαϊκής εμπειρίας»,
Τμήμα Επιστημών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Εργαστήρια

Ιούνιος - Νοέμβριος

Στα εργαστήρια αυτά οι φοιτητές και οι φοιτήτριες των Τμήματων μπορούν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές προσεγγίσεις της περφόρμανς και της διαδικασίας παραγωγής έργων μέσα από πρωταρχικές προσεγγίσεις που έχουν αναπτύξει οι περφόρμανς-εκπαιδευτικοί εκπαιδευτές.

Συντονισμός εργαστηρίων

Μαρία Σάβρη
Υποψήφια διδάκτρια,
Τμήμα Επιστημών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Υποθύνου media

Νάσια Καρασπάρη
Φοιτήτρια,
Κλειώλης Κομματάς
Φοιτητής.

18.05.2022

Αλέξανδρος Μιχαήλ
10:00

25.05.2022

Γιάννης Παππάς
10:00

Τμήμα Επιστημών και Εφαρμοσμένων Τεχνών
Σχολή Καλών Τεχνών
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Επιμέλεια

Αγγελική Αυγητίδου
Φωτεινή Καλλέ

Έκδοση

Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών
Σχολή Καλών Τεχνών
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
3ο χλμ Φλώρινας - Νίκης, Φλώρινα 53100

Φλώρινα 2025

ISBN 978-618-5613-22-8

Επιστημονική επιτροπή

Δρ. Αγγελική Αυγητίδου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Δρ. Φωτεινή Καλλέ, Διδάσκουσα - Πρόγραμμα Απόκτησης ακαδημαϊκής εμπειρίας, Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Οργανωτική επιτροπή

Δρ. Αγγελική Αυγητίδου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Δρ. Φωτεινή Καλλέ, Διδάσκουσα - Πρόγραμμα Απόκτησης ακαδημαϊκής εμπειρίας, Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Υπεύθυνοι επικοινωνίας

Media: Κλεάνθης Κομματάς (φοιτητής), Νάσια Καρατσιράκη (φοιτήτρια)
Newsletter, εργαστήρια: Μαρία Σιδέρη (υποψήφια διδάκτωρ)

Συνδιοργάνωση εργαστηρίων

Περιφερειακή Ενότητα Φλώρινας
Δήμος Φλώρινας

copyright

Οι επιμελήτριες και οι συγγραφείς

Σχεδιασμός έκδοσης

Ιωάννης Βαρβαρέσος

Σχεδιασμός Αφισών

Μιχαήλ Σέμογλου

Τα κείμενα αντιπροσωπεύουν τις απόψεις των συγγραφέων και έχει κρατηθεί η προτίμησή τους όσον αφορά την αναφορά στα γένη.

Απαγορεύεται η μερική ή ολική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή των κειμένων του βιβλίου χωρίς την άδεια του εκδότη.

Έχουν εξασφαλιστεί τα δικαιώματα αναπαραγωγής και οι απαραίτητες άδειες για τις φωτογραφίες.

Αγγελική Αυγητίδου & Φωτεινή Καλλέ
Επιμέλεια

Performance now v.9

***Η πράξη της περφόρμανς:
διαδικασία και κριτική παιδαγωγική***

Έκδοση

Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών
Σχολή Καλών Τεχνών
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I	Πρόλογος	8
II	Εισαγωγή	12
III	Διαλέξεις	22
IV	Εργαστήρια	54
V	Στρογγυλή Τράπεζα	68
VI	Βιογραφικά	78

Διαλέξεις

Εύα Γιαννακοπούλου
Δανάη Θεοδωρίδου
Πάνος Σκλαβενίτης
Μαρία Νικηφοράκη
Γεωργία Σαγρή
Jorge Cabieses Valdés
Δημήτρης Μπαμπίλης
Λίτσα Κιούση
Αλέξανδρος Μιχαήλ
Γιάννης Παππάς

Εργαστήρια

Εύα Γιαννακοπούλου
Πάνος Σκλαβενίτης
Άννα Τζάκου

Στρογγυλή Τράπεζα

Δανάη Θεοδωρίδου
Άννα Τζάκου
Μάριος Χατζηπροκοπίου

Πρόλογος

Performance now v.9

Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

Όπως έχω αναφέρει και στο παρελθόν, το 2010 ξεκινήσαμε το Performance now στο Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών «ως μία προσπάθεια δημιουργίας ενός ευέλικτου εργαλείου για τον αναστοχασμό, την εκπαίδευση και την προώθηση της τέχνης της performance στην Ελλάδα» (Αυγητίδου, 2013, 9). Ήδη στην έκτη έκδοση με θέμα «Επιτελεστικές μεθοδολογίες και αστικό τοπίο», εμφανίζεται το αίτημα του αναστοχασμού πάνω στα «εργαλεία» της περφόρμανς και στις επιτελεστικές μεθόδους, στη συγκεκριμένη περίπτωση τις μεθόδους παρέμβασης στον δημόσιο χώρο και τη δημόσια σφαίρα. Οι επόμενες εκδόσεις (επτά και οκτώ) συνέπεσαν με την πανδημία του COVID 19. Οι περιορισμοί που τέθηκαν για την αντιμετώπισή της δημιούργησαν μία έντονη επιθυμία για επικοινωνία και συνεύρεση. Τα *Performance now 7* και *8* επικεντρώθηκαν έτσι στην κάλυψη αυτού του κενού με παρουσιάσεις έργων καλλιτεχνών και την πραγματοποίηση διαδικτυακών περφόρμανς.

Η πολύχρονη διδασκαλία, όμως, στο εργαστήριο, είχε από καιρό γεννήσει προβληματισμούς και ερωτήματα για τη διαδικασία παραγωγής των έργων της περφόρμανς, αλλά και τις προεκτάσεις και τις δυνατότητες της περφόρμανς ως παιδαγωγικού εργαλείου. Στην ένατη έκδοση λοιπόν, εξετάσαμε τη σχέση ανάμεσα στη διαδικασία, την παραγωγή και την παιδαγωγική της περφόρμανς. Εστιάσαμε στις διαδικασίες παραγωγής των έργων περφόρμανς και στις ερευνητικές μεθοδολογικές δυνατότητες που προκύπτουν από την εξέτασή τους. Τα βασικά ερωτήματα που μας απασχόλησαν ήταν: Πώς μπορούν οι μεθοδολογικές αυτές δυνατότητες ν' αναπαραχθούν ως μέρος μιας κριτικής παιδαγωγικής της περφόρμανς; Πώς μπορεί αυτή να προωθήσει τη μη ιεραρχική εκπαίδευση, τη συλλογική δημιουργία γνώσης, τη δημοκρατική και απελευθερωτική δράση; Πώς μπορεί η γνώση αυτή να έχει εφαρμογή και επίδραση σε άλλα πεδία της κοινωνικής ζωής;

Επιλέξαμε να τα εξετάσουμε αυτά μέσα από τρεις διαφορετικές πλατφόρμες που εκτάθηκαν στον χρόνο από τον Μάρτιο μέχρι τον Νοέμβριο του 2022. Επρόκειτο για:

- **Σειρά 10 διαλέξεων καλλιτεχνών της περφόρμανς** (διαδικτυακά). Οι καλλιτέχνες προέρχονταν από το διευρυμένο πεδίο της περφόρμανς το οποίο έχει δημιουργικές ανταλλαγές με το θέατρο, τα ψηφιακά μέσα και τον χορό. Στις διαλέξεις εστιάσαμε στη διαδικασία παραγωγής των έργων των καλλιτεχνών. Στον παρόντα τόμο, οι καλλιτέχνες απαντούν στις ερωτήσεις που τους θέσαμε σε σχέση με τα θέματα που εξετάζουμε σε αυτή την έκδοση.
- **Σειρά εργαστηρίων επαγγελματιών της περφόρμανς** (Οκτώβριος-Νοέμβριος 2022). Στα εργαστήρια αυτά, πραγματοποιημένα από την Εύα Γιαννακοπούλου, τον Πάνο Σκλαβενίτη και την Άννα Τζάκου, φοιτητές και φοιτήτριες του Τμήματος ήρθαν σε επαφή με διαφορετικές προσεγγίσεις της περφόρμανς και της διαδικασίας παραγωγής έργων μέσα από πρωτότυπες προσεγγίσεις που έχουν αναπτύξει οι περφόρμερ. Στον παρόντα τόμο θα βρείτε την περιγραφή αυτών των εργαστηρίων, καθώς και φωτογραφικό υλικό από τα εργαστήρια.
- Στρογγυλή τράπεζα με θέμα την **παιδαγωγική της περφόρμανς** (διαδικτυακά). Πραγματοποιήθηκε μία συζήτηση με καλλιτέχνες της περφόρμανς και των παραστατικών τεχνών όπου συμμετείχαν η Δανάη Θεοδωρίδου, η Άννα Τζάκου και ο Μάριος Χατζηπροκοπίου σε συντονισμό των Φωτεινής Καλλέ και Αγγελικής Αυγητίδου. Μερικά από τα ερωτήματα που συζητήθηκαν ήταν: Πώς η διαδικασία παραγωγής ενός έργου περφόρμανς μπορεί να μετατραπεί σε παιδαγωγική μεθοδολογία; Ποιες πρακτικές από το χώρο των παραστατικών τεχνών μπορούν να βρουν εφαρμογή σε μια παιδαγωγική προσέγγιση της τέχνης αυτής; Με ποιον τρόπο το σώμα μπορεί να μετατραπεί από αντικείμενο παρατήρησης σε μέσο παρατήρησης; Μπορεί η τέχνη της περφόρμανς να χρησιμοποιηθεί ως παιδαγωγικό εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης στον αντίποδα μιας παιδαγωγικής που εστιάζει στην κατάκτηση της δεξιοτεχνίας; Στον παρόντα τόμο συμπεριλαμβάνεται επίσης ένα αναστοχαστικό κείμενο της Φωτεινής Καλλέ με έναυσμα τη συζήτηση που διεξάχθηκε στη διάρκεια της στρογγυλής τράπεζας.

Αγγελική Αυγητίδου, Απρίλιος 2023

Εισαγωγή

Διδάσκοντας για να μάθουμε: η άσκηση κριτικής παιδαγωγικής στο εργαστήριο της περφόρμανς

Αγγελική Αυγητίδου

Εισαγωγή και πλαίσιο

Ο παρών προβληματισμός βασίζεται στην εμπειρία μου από τη διδασκαλία της περφόρμανς στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπου εισάγω τους φοιτητές καλών τεχνών στην *performance art* στο πρώτο και δεύτερο έτος σπουδών τους και παραδίδω μαθήματα σε προχωρημένο επίπεδο σε μεγαλύτερα έτη. Ο τρόπος με τον οποίο έχω δομήσει το πρόγραμμα σπουδών του εισαγωγικού μαθήματος είναι μέσω της μάθησης βασισμένη στην άσκηση σε βασικά στοιχεία της περφόρμανς, εστιάζοντας προοδευτικά σε πολλαπλά στοιχεία ή εισάγοντας συγκεκριμένες έννοιες. Οι γενικοί στόχοι της διδασκαλίας είναι να δημιουργηθεί ένας χώρος ανοικτού πειραματισμού, ένα περιβάλλον όπου οι φοιτήτριες μπορούν να μάθουν από τις συμφοιτήτριες τους και από τον εαυτό τους (το τελευταίο μέσω του αναστοχασμού), να απομάθουν (*unlearn*) συμπεριφορές και στάσεις απέναντι στην τέχνη και την καλλιτεχνική εκπαίδευση που ενδεχομένως εμποδίζουν τη δημιουργικότητά τους και να προωθηθεί η κατανόηση της πράξης ως τόπου παραγωγής γνώσης. Όταν αναφέρομαι στην *απομάθηση*, αναφέρομαι στην ερμηνεία που έδωσε ο Paul Stewart, πως η απομάθηση δεν σημαίνει να ξεχνάμε τις προηγούμενες υφιστάμενες απόψεις και συμπεριφορές, αλλά να παραμένουμε προσηλωμένοι στη διαδικασία της «εκ νέου μάθησης» και του «γίγνεσθαι» [*becoming*] (2021). Οι θεωρητικές συνδέσεις αυτού του κειμένου βρίσκονται στα έργα του Paulo Freire, της Bel Hooks και τις πρόσφατες ερμηνείες τους από άλλους μελετητές. Ο Paulo Freire στο βιβλίο του *Η αγωγή του καταπιεζόμενου* (1977, έκδοση στα Βραζιλιάνικα το 1970), ασκεί κριτική στο «τραπεζικό σύστημα», μια εκπαίδευση όπου οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται οι ιδιοκτήτες της γνώσης που «χαρίζουν» τη γνώση στους μαθητές τους. Αντ' αυτού, προτείνει μια χειραφετική εκπαίδευση, μια εκπαίδευση στην οποία οι άνθρωποι αναλαμβάνουν την ευθύνη των στοχασμών τους, ενώ εκπαιδευτικοί και μαθητές είναι και οι δύο υποκείμενα στην αποκάλυψη της πραγματικότητας, αναγνωρίζοντάς την κριτικά αλλά και (συνεχώς) αναδημιουργώντας την.

Ο Freire άσκησε μεγάλη επιρροή στους συγχρόνους του, συμπεριλαμβανομένου της Bel Hooks, και συνεχίζει να αποτελεί πρωταρχικό σημείο αναφοράς για την κριτική παιδαγωγική σήμερα (Stewart, 2021· Shor, 1987· Kirylo, 1980).

Η Hooks συμφωνεί με τον Freire στην κριτική που κάνει στο τραπεζικό σύστημα εκπαίδευσης, αλλά παρέχει επίσης η ίδια μια φεμινιστική κριτική του έργου του (1994). Στο βιβλίο της, *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom* [Διδάσκοντας την υπέρβαση: Η εκπαίδευση ως πρακτική ελευθερίας] (1994) ξεδιπλώνει το ενδιαφέρον της για την υποστήριξη μιας δημοκρατικής τάξης, πέρα από ιεραρχίες κατοχής και παραγωγής της γνώσης, αναγνωρίζοντας παράλληλα την ύπαρξη ταξικών, έμφυλων και φυλετικών εμποδίων.

Σε αυτό το άρθρο προβληματίζομαι για τον δικό μου ρόλο ως εκπαιδευτικού, για το πώς απομαθαίνω η ίδια τι σημαίνει διδασκαλία και τι συνεπάγεται αυτός ο ρόλος στο πλαίσιο της κριτικής παιδαγωγικής. Σε έναν αναστοχαστικό απολογισμό, εξετάζω τους λόγους για τους οποίους διαταράχθηκε η διεξαγωγή συγκεκριμένων ασκήσεων και ακυρώθηκε η επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί, την αντίδρασή μου σε αυτή την κατάσταση και πώς η τελευταία επηρέασε την πορεία της άσκησης που πραγματοποιήθηκε στην τάξη. Εξετάζω επίσης τους αναστοχαστικούς απολογισμούς των φοιτητών, πώς βίωσαν οι ίδιοι αυτές τις διαταράξεις, πως εκφράστηκαν αυτά στις συζητήσεις τους, πώς αντέδρασαν στις αλλαγές που εισήγαγα και τι αναγνώρισαν ως επιτευχθέντες στόχους στην άσκηση.

Παρατήρηση-Αναστοχασμός - Ανταπόκριση - Επανασχεδιασμός

Υπάρχει ένα σύνολο ασκήσεων που επαναλαμβάνω κάθε χρόνο, ειδικά στο επίπεδο των αρχαρίων. Αποτελούνται από απλές οδηγίες ή χρησιμοποιούν περιορισμένο αριθμό αφηρημένων κατευθύνσεων. Οι γενικοί στόχοι είναι, οι φοιτήτριες να εξερευνήσουν βασικά στοιχεία της περφόρμανς, να εξοικειωθούν περισσότερο με τη χρήση του σώματός τους και να εξερευνήσουν τα αντικείμενα και τον χώρο ως στοιχεία της περφόρμανς. Αυτό που θα συζητήσω εδώ, είναι το πώς, ως εκπαιδευτικός, αποκλίνω από τον αρχικό σχεδιασμό μιας άσκησης ως αντίδραση στον τρόπο με τον οποίο την εκτελούν οι φοιτήτριες. Χρησιμοποιώ δε μια τέτοια εισαγωγική άσκηση ως παράδειγμα.

Μια από τις πρώτες ασκήσεις που κάνουμε στην τάξη είναι να δημιουργήσουμε μια δράση με υλικό μόνο ένα φύλλο χαρτιού A4 [1].

[1] Σε μια παρόμοια άσκηση με εισήγαγε ο πρωτοπόρος της performance Boris Nieslony, κατά τη διάρκεια ενός εργαστηρίου στη διάρκεια της Μπιενάλε Σύγχρονης Τέχνης της Θεσσαλονίκης, το 2009.

Η ιδέα είναι ότι περιορίζοντας τα στοιχεία/την πολυπλοκότητα της δράσης, οι φοιτητές θα μπορέσουν να επικεντρωθούν στο διερευνητικό και πειραματικό τους ταξίδι, το οποίο ελπίζω πως θα ξετυλίξει δημιουργικά μονοπάτια και θα τους βοηθήσει να συνειδητοποιήσουν ότι οποιοδήποτε υλικό και κίνηση μπορεί να αποτελέσει μέρος ή αφητηρία μιας περφόρμανς. Κατά την εκφώνηση της άσκησης, συνήθως δίνω η ίδια μερικά παραδείγματα.

Το γεγονός πως έχω επαναλάβει αυτή την άσκηση στο παρελθόν, την έχει μερικές φορές επηρεάσει αρνητικά, καθώς μπορεί να *εξηγώ υπερβολικά* (επειδή έχω ήδη την εμπειρία του τρόπου με τον οποίο εξελίχθηκε στο παρελθόν, τις παρεξηγήσεις που έχουν συμβεί κ.λπ.), *οδηγώντας* έτσι την εξέλιξη της άσκησης, ή μπορεί να *περιορίζω τα στάδια* της άσκησης (και πάλι προβλέποντας τον τρόπο με τον οποίο εξελίχθηκε στο παρελθόν) σκεπτόμενη ότι «μέχρι εδώ μπορεί να φτάσει» ή εκτιμώντας ότι «ο στόχος για αυτό το στάδιο της άσκησης έχει επιτευχθεί». Τα ερωτήματα που θέτω στον εαυτό μου κατά τον αναστοχασμό μου είναι τα εξής: Τους κατεύθυνα υπερβολικά; Έδωσα ένα παράδειγμα ή παραδείγματα που είχαν την τάση να αντιγράψουν; Περιορίσαν τα παραδείγματά μου το εύρος του πού θα μπορούσε να φτάσει αυτή η άσκηση; Έλειπε κάποια οδηγία, παραπλανώντας έτσι τις φοιτήτριες ως προς τα ζητούμενα της άσκησης;

Η άσκηση αυτή εκτελείται ατομικά και ταυτόχρονα από τους φοιτητές. Παρατήρησα ότι περιστασιακά συνέβαιναν αλληλεπιδράσεις μεταξύ δύο ή μερικές φορές περισσότερων φοιτητών. Σε μια περίπτωση η άσκηση αυτή εξελίχθηκε σε ομαδική δράση ενός ανομολόγητου σεναρίου. Παρατηρώντας αυτές τις απρογραμμάτιστες αλληλεπιδράσεις, διαπίστωσα ότι αναπτύσσονταν διάφορες συμπεριφορές/διαδικασίες: *αντιγραφή* της δράσης του άλλου φοιτητή, *παρακολούθηση* και *επέκταση* της δράσης του, *διακοπή* της δράσης, *παρέμβαση* και *αλλαγή* της δράσης με αποτέλεσμα τη *συνεργασία* σε μια νέα δράση. Ανταποκρινόμενη σε αυτή την εξέλιξη, επέλεξα να παρατείνω την άσκηση ζητώντας από τους φοιτητές να δημιουργήσουν ζεύγη με το άτομο με το οποίο ένιωθαν συγγένεια/είχαν προτίμηση και να αναπτύξουν μια δράση την οποία θα εκτελούσαν για την υπόλοιπη ομάδα. Αυτή ήταν μια επέκταση της άσκησης η οποία δεν είχε προγραμματιστεί και μια σπάνια ευκαιρία για τους φοιτητές να διαπραγματευτούν τη δράση τους με τους άλλους, ενόσω την ασκούσαν. Ήταν επίσης μια ευκαιρία να δημιουργηθούν συνδέσεις μεταξύ της ομάδας, οι οποίες, όπως διαπίστωσα, ενισχύουν την εκπαιδευτική εμπειρία και αποτελούν ένα πολύτιμο παράδειγμα των απροσδόκητων ευκαιριών του ζωντανού γεγονότος.

Ανεξερεύνητες δυνατότητες, ευκαιρίες και αποκαλύψεις

«Πώς μπορούμε να πούμε κάτι μόνο με ένα κομμάτι χαρτί;», ρώτησα κάποτε εξηγώντας την άσκηση. Ήταν μια ρητορική ερώτηση, αλλά ένας φοιτητής απάντησε «γράφουμε σε αυτό!», αναφερόμενος στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές έχουν μάθει να επικοινωνούν στο σχολείο. Ιστορίες και αφηγήσεις αναδύονται στις δράσεις των φοιτητριών ακόμη και όταν τους ζητείται μια απλή εργασία (όπως «δημιουργήστε μια δράση/περφόρμανς με ένα κομμάτι χαρτί»). Οι αφηγήσεις παρεισφρέουν σε αυτή την άσκηση με τη μορφή της *δημιουργίας μιας αναγνωρίσιμης εικόνας* (π.χ. ένα πουλί με χάρτινα φτερά) ή *μιας ιστορίας*. Η εκτίμησή μου είναι ότι οι ιστορίες σε αυτό το στάδιο περιορίζουν την εξερεύνηση, καθώς εντάσσονται πολύ νωρίς σε κάτι αναγνωρίσιμο και στην πραγματικότητα πολύ συγκεκριμένο. Ο πειραματισμός στην οικοδόμηση της γνώσης δεν είναι αυτό που οι μαθήτριες έχουν συνηθίσει στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία είναι συνήθως πιο κοντά στο «τραπεζικό σύστημα» που περιέγραψε ο Freire στα κείμενά του. Είναι περισσότερο εξοικειωμένες με την επικοινωνία ιστοριών με προφορική αφήγηση ή γραπτή έκφραση παρά με τη σωματική έκφραση ή την τέχνη. Οι ίδιες οι φοιτήτριες σπεύδουν πάντα να δηλώσουν στην αρχή των μαθημάτων ότι είναι εσωστρεφείς, ότι δεν είναι εκφραστικές, ότι δεν εκφράζονται με το σώμα τους, ότι δεν είναι αθλητικές κλπ. αποκαλύπτοντας τους αυτοπεριορισμούς τους. Παραδείγματα ερωτημάτων που θέτω στον εαυτό μου ως απάντηση σε αυτούς τους εντοπισμένους περιορισμούς είναι: πώς μπορώ να κάνω τις φοιτήτριες να σηκωθούν από το πάτωμα και να «ανοίξουν» στο χώρο όταν κάνουν μια απλή δράση; Ή, πώς μπορούν να επεκτείνουν τις χειρονομίες τους; Ως απάντηση, μερικές φορές εισάγω μια πρόταση του τύπου «*τι θα γινόταν αν;*» για να απελευθερώσω τις εκφραστικές δυνατότητες των φοιτητριών. Επιλέγω αυτή τη διατύπωση για να μην κριτικάρω αυτό που συμβαίνει ως ανεπάρκεια ή αποτυχία. Υπάρχουν όμως και φορές που αλλάζω το μάθημα ως απάντηση στους αυτοπεριορισμούς των φοιτητριών που έχω παρατηρήσει, τις ανεξερεύνητες δυνατότητες και τις αποκαλύψεις δυνατοτήτων, εμπνεόμενη από όσα εκτυλίσσονται στην τάξη.

Ακολουθεί ένα παράδειγμα μιας σπάνιας ευκαιρίας που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα του ότι μόνο δύο φοιτητές εμφανίστηκαν στην τάξη, οπότε είχαμε άφθονο χρόνο στη διάθεσή μας. Μετά από ένα χρονικό διάστημα πειραματισμού στο πλαίσιο της προαναφερθείσας άσκησης, ζητήθηκε από τους φοιτητές να δημιουργήσουν μια σύντομη περφόρμανς. Υπήρχαν ορισμένα πράγματα που παρατήρησα, κοινά στην αρχή της άσκησης των φοιτητών. Μια εσωστρεφής στάση (καμία οπτική επαφή με το κοινό), μικρές, απροσδιόριστες χειρονομίες και ένα άγχος, μία αναποφασιστικότητα για το τέλος της περφόρμανς.

Αφού παρουσίασαν και οι δύο φοιτητές, ζήτησα να αναπαραστήσουν ο καθένας την ερμηνεία του άλλου, κάτι που δοκίμασα για πρώτη φορά. Αφέθηκε ανοιχτό το πόσο κοντά στην αρχική περφόρμανς θα στόχευαν. Αυτή η μετατροπή του περφόρμερ σε θεατή-με-εκ-των-έσω-γνώση, τους οδήγησε σε μια σειρά από συνειδητοποιήσεις σχετικά με τη δική τους περφόρμανς, συνειδητοποιήσεις που στη συνέχεια συζήτησαν. Αυτές ήταν:

- ο βαθμός της σαφήνειας των προθέσεων τους στην περφόρμανς τους,
- το γεγονός πως το κοινό μπορεί να δώσει σημασία σε διαφορετικά στοιχεία από όσα δίνει ο περφόρμερ,
- πως τα στοιχεία της περφόρμανς είναι «σημεία» τα οποία το κοινό διαρκώς ερμηνεύει (γεγονός που οδήγησε σε μια συζήτηση σχετικά με τις επιλογές και τον προγραμματισμό κατά τη δημιουργία μιας περφόρμανς) και τέλος,
- συνειδητοποιήσεις σχετικά με την ύπαρξη/σημασία του ήχου στην περφόρμανς.

Επιλογικές διαπιστώσεις

Η κριτική για τους προκαθορισμένους στόχους στη διδασκαλία, ως μέρος ενός τεχνοκρατικού μη ευέλικτου τρόπου διδασκαλίας, έχει εκφραστεί στο παρελθόν από τον Paulo Freire και την Bel Hooks. Πιο πρόσφατη κριτική έχει αποκαλύψει την εκπαίδευση που συνδέεται με την παραγωγικότητα και τα μετρήσιμα αποτελέσματα ως μέρος της νεοφιλελεύθερης ατζέντας (Stewart, 2021). Η Amy E. Laboe κάνει λόγο για «δυνάμεις που εξασθενίζουν τον εαυτό» αναφερόμενη στην αξιολόγηση από πάνω προς τα κάτω, στα υπερβολικά κανονιστικά προγράμματα σπουδών, στη λογοδοσία με βάση τις εξετάσεις...» (2020, 95). Η Hooks υποστηρίζει ότι οι «ατζέντες» της διδασκαλίας πρέπει να είναι ευέλικτες και να επιτρέπουν «αυθόρμητες αλλαγές στην κατεύθυνση» (1999, 16-7). Διερεύνησα πώς αυτό αναπτύχθηκε στην πρακτική μιας συγκεκριμένης άσκησης στην τάξη.

Σε αυτή τη διαδικασία, ο αναστοχασμός των φοιτητριών βοηθήθηκε από:

- Μια συνθήκη συνομιλίας και συζήτησης από διαφορετικές οπτικές, σε ζευγάρια, ομάδες ή την τάξη ως σύνολο.
- Την εισαγωγή αναλυτικών και κριτικών εργαλείων, όπως τη συζήτηση πάνω σε ερωτήσεις αναστοχασμού, τα κείμενα, τα ημερολόγια αναστοχασμού και την αλληλοαξιολόγηση. Τα κείμενα αναστοχασμού συγκεκριμένα οδήγησαν στην επίγνωση για τα στοιχεία της περφόρμανς (Αυγητίδου, 2020).

Ο Freire μιλάει για τη δράση και την ευθύνη, μεταξύ άλλων, των φοιτητών. Σύμφωνα με τον ίδιο, μια χειραφετική εκπαίδευση είναι μια εκπαίδευση στην οποία οι άνθρωποι αναλαμβάνουν την ευθύνη του στοχασμού τους (1977, 148). Η Hooks επίσης υποστηρίζει ότι «η μετατροπή της τάξης σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον, όπου όλοι αισθάνονται την ευθύνη να συνεισφέρουν, αποτελεί κεντρικό στόχο της μετασχηματιστικής παιδαγωγικής» (1999, 39). Στην παρούσα διαδικασία, οι φοιτητές βοηθήθηκαν αναλαμβάνοντας διαφορετικούς ρόλους στο πλαίσιο της τάξης, ορισμένους για τους οποίους προηγουμένως ήταν υπεύθυνη μόνο η καθηγήτρια, όπως είναι η αξιολόγηση, και χρησιμοποίησαν ημερολόγια αναστοχασμού ως έναν τρόπο ανίχνευσης της δικής τους πορείας στη μάθηση και των όσων συνέβαλαν σε αυτήν.

Για μένα ως εκπαιδευτικό, η άσκηση της αυτοκριτικής ήταν μέρος της δέσμευσης σε μια συλλογική διαδικασία μάθησης όπου:

- Διατηρούσα ανοιχτή μια κατάσταση συνεχούς αναδιαμόρφωσης, ανταποκρινόμενη στις ανάγκες, στα επείγοντα περιστατικά και τις επιθυμίες. Ο Freire μιλάει για τη σχέση εκπαιδευόμενων-εκπαιδευτήριας ως μια ζωντανή σχέση στην οποία η δασκάλα ανταποκρίνεται σε αυτό που οι εκπαιδευόμενοι θέλουν να μάθουν περισσότερο! Δεν πρόκειται για μονόδρομο, καθώς στόχος του ανθρωπιστή παιδαγωγού είναι ο μετασχηματισμός της πραγματικότητας από και με τους άλλους, μια χειραφετική πράξη για την εκπαιδευτικό και τους εκπαιδευόμενους (όχι για τους εκπαιδευόμενους).
- Επέστρεφα σε ερωτήσεις όπως:
Υπάρχει κάτι που ξετυλίγεται σήμερα και δίνει την ευκαιρία να αναδειχθεί μια άλλη πτυχή της περφόρμανς προς διερεύνηση;
Μήπως η «αποτυχία» να επιτύχω τους στόχους της άσκησης που είχα θέσει, μου άνοιξε ευκαιρίες για άλλες εξερευνήσεις/στόχους;
- Εν κατακλείδι, εκτίμησα τη διδασκαλία ως κάτι που διαμορφώνεται συλλογικά και τη γνώση ως συνεχή συνεργατική συνδιαμόρφωση και όχι ως ένα έτοιμο προϊόν, και τελικά κατανόησα την ίδια την περφόρμανς ως μια διαδραστική *συλλογική διαδικασία μάθησης*.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αυγητίδου, Α. (2020). Αναστοχασμός και αυτοαναστοχασμός στην έρευνα και την εκπαίδευση στην τέχνη. Στο: Ζ. Γοδόση, Γ. Ζιώγας, Θ. Τσαμπούρας (Επιμ.) *Για μια Σχολή Εικαστικών Τεχνών στον 21ο αιώνα* Πρακτικά Συνεδρίου, Φλώρινα 12-14 Μαΐου 2017 (σσ. 81-93). Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Σχολή Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Φρέιρε, Π. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου* (Γ. Κρητικός, Μετάφρ.). Εκδόσεις Ράππα.

Kirylo J. D. (Ed.) (2020). *Reinventing Pedagogy of the Oppressed: Contemporary Critical Perspectives*. Bloomsbury Academic.

Laboe, A. E. (2020). The Liberatory Potential for Teacher Mindfulness. Στο J. D. Kirylo (Ed.) *Reinventing Pedagogy of the Oppressed: Contemporary Critical Perspectives* (σσ. 95-104). Bloomsbury Academic.

Hooks, B. (1994). *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*. Routledge.

Shor, I. (1987). *Critical Teaching and Everyday Life*. University of Chicago Press.

Stewart, P. A. (2021). *Art, Critical Pedagogy and Capitalism*. Routledge.

Διαλέξεις

Performance now v.9

Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

16.03.2022

Εύα Γιαννακοπούλου
10:00

23.03.2022

Δανάη Θεοδωρίδου
10:00

30.03.2022

Πάνος Σκλαβενίτης
10:00

Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική

Μάρτιος – Νοέμβριος

Στο *Performance now v9* μας ενδιαφέρει να εστιάσουμε στις διαδικασίες παραγωγής των έργων περφόρμανς και στις ερευνητικές μεθοδολογικές δυνατότητες που προκύπτουν από την εξέτασή τους. Πως μπορούν αυτές να αναπαράχθουν ως μέρος μιας κριτικής παιδαγωγικής της περφόρμανς; Πως μπορεί αυτή να προωθηθεί τη μη ιεραρχική εκπαίδευση, τη συλλογική δημιουργία γνώσης, τη δημοκρατική και απελευθερωτική δράση; Πως μπορεί η γνώση αυτή να έχει εφαρμογή και επίδραση σε άλλα πεδία της κοινωνικής ζωής;

Σύνδεση μέσω:

zoom.us/j/110071.eeef11

Οι διαλέξεις θα αναρτώνται για μία εβδομάδα στο:

vimeo.com/performancestudio

Στρογγυλή Τράπεζα: Η παιδαγωγική της περφόρμανς

Μάιος

Πως η διαδικασία παραγωγής ενός έργου περφόρμανς μπορεί να μετατραπεί σε παιδαγωγική μεθοδολογία; Ποιες πρακτικές από το χώρο των παραστατικών τεχνών μπορούν να βρουν εφαρμογή σε μια παιδαγωγική προσέγγιση της τέχνης αυτής; Με ποιον τρόπο το σώμα μπορεί να μετατραπεί από αντικείμενο παρατήρησης σε μέσο παρατήρησης; Μπορεί η τέχνη της περφόρμανς να χρησιμοποιηθεί ως παιδαγωγικό εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διερεύνησης στον αντίποδα μιας παιδαγωγικής που εστιάζει στη κατάρτιση της δεξιοτεχνίας; Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα τα οποία θα κληθούν οι προσκεκλημένοι/προσκεκλημένες της στρογγυλής τράπεζας να συζητήσουν σε μια προσπάθεια να βρεθεί το κοινό έδαφος πάνω στο οποίο διαφορετικές παιδαγωγικές μεθοδολογίες μπορούν να βρουν εφαρμογή.

Εργαστήρια

Ιούνιος – Νοέμβριος

Στα εργαστήρια αυτά οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του Τμήματος μπορούν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές προσεγγίσεις της περφόρμανς και της διαδικασίας παραγωγής έργων μέσα από πρωτότυπες προσεγγίσεις που έχουν αναπτύξει οι περφόρμινγκ-εκπαιδευτές/εκπαιδευτήριες.

Οργάνωση και συντονισμός

Δρ. Αγγελική Αυγητίδου
Αναπληρώτρια καθηγήτρια,
Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Δρ. Φωτεινή Καλλέ
Διδάσκουσα με το Πρόγραμμα απόκτησης
οκαδημαϊκής εμπειρίας,
Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Συντονισμός στρογγυλής τράπεζας

Δρ. Φωτεινή Καλλέ
Διδάσκουσα - Πρόγραμμα «Απόκτηση
οκαδημαϊκής εμπειρίας»,
Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Συντονισμός εργαστηρίων

Μαρία Σιδέρη
Υποψήφια διδάκτωρ,
Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Υπεύθυνοι media

Νάσια Καρατσιράκη
Φοιτήτρια,
Κλωνίτσα Κομματάς
Φοιτήτριας

03.05.2022

Jorge Cabieses Valdes
18:00

06.04.2022

Μαρία Νικηφοράκη
10:00

04.05.2022

Δημήτρης Μπαμπίλης
10:00

13.04.2022

Γεωργία Σαγρή
10.00

11.05.2022

Λίτσα Κιούση
10:00

18.05.2022

Αλέξανδρος Μιχαήλ
10:00

25.05.2022

Γιάννης Παππάς
10:00

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Τα έργα μου προϋποθέτουν πάντα μία διαδικασία έρευνας, καθώς σχετίζονται με ομάδες ή συγκροτήσεις ανθρώπων οι οποίες/οι προτάσουν συγκεκριμένα πολιτικά ή κοινωνικά αιτήματα. Με κινητοποιούν επίσης οι βόλτες με το μηχανάκι μου στην πόλη. Πρόκειται για το εργαστήριο μου, καθώς περνάω αρκετές ώρες οδηγώντας λόγω υποχρεώσεων. Εκεί έχω συλλάβει και σχεδιάσει τα περισσότερα από τα έργα μου. Θα γίνω ακόμα πιο συγκεκριμένη: οι επισκέψεις σε μέρη παράδοξα, παράταιρα και απείθαρχα. Πρόκειται για τόπους από τους οποίους απουσιάζουν οι εξουσιαστικές κατασκευές του χρόνου και μάλλον οι συνεπακόλουθες ελεγκτικές τεχνολογίες που χαρακτηρίζουν την καθημερινότητά μας. Εκεί μου συμβαίνουν διάφορα απρόσμενα γεγονότα τα οποία συνήθως προκαλώ. Αναφέρομαι στις διαπροσωπικές εμπλοκές ενός μάλλον παθόντος υποκειμένου που επιχειρεί να επιτελέσει συσχετισμούς.

Αντλώ επίσης έμπνευση από τον γιο μου, από την γονεϊκή συνθήκη την οποία βιώνω μαζί του, από τα ΛΟΑΤΚΙΑ+ ζητήματα και τις συνεπακόλουθες επείγουσες διεκδικήσεις που προκύπτουν, από τις αναταράξεις που – επιτέλους – διαβάλλουν τις στερεοτυπικές απεικονίσεις του φύλου. Παράλληλη πηγή έμπνευσης είναι η μετα-ανθρώπινη συνθήκη και οι περιπέτειες της κατακερματισμένης διαδικτυακής μας ταυτότητας, οι πολιτικές σώματος αλλά και τα πάρτι στα οποία όλα είναι πιθανά όπως η συντέλεση μίας γέννας και η ομαδική trans συνθήκη.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Τα έργα μου βασίζονται σε μια διαδικασία έρευνας ή οποία προϋποθέτει επιτόπια έρευνα, συμμετοχική παρατήρηση και πολύ συχνά αρχειακή έρευνα ή/και αναφορά σε θεωρητικές πηγές οι οποίες σχετίζονται με την εκάστοτε θεματική του έργου που προετοιμάζω. Νομίζω ότι ο συγκεκριμένος τρόπος εργασίας μπορεί κάλλιστα να τροφοδοτήσει τη μεθοδολογία που εφαρμόζεται σε εκπαιδευτικό πλαίσιο. Πέραν αυτού, υπάρχουν συγκεκριμένα «εργαλεία» καλλιτεχνικής πρακτικής τα οποία μπορούν να αποδειχθούν εξαιρετικά χρήσιμα. Η λεγόμενη διαδικασία παραγωγής (process) στα εικαστικά είναι ένα από αυτά, καθώς μπορεί να αποτελέσει μέρος του τελικού αποτελέσματος ή το αποτέλεσμα καθαυτό. Αυτό λ.χ μπορεί εν δυνάμει να καταστήσει την καλλιτεχνική πρακτική και την εκπαιδευτική διαδικασία ως ένα και το αυτό. Επιπλέον, πρόκειται για ένα ανοιχτό πεδίο διαπραγμάτευσης στοιχείων και στοχαιοθετήσεων το οποίο επιτρέπει διατομεακούς και διεπιστημονικούς τρόπους εργασίας. Το ενδιαφέρον επίσης είναι ότι αποτελεί πρόσφορο έδαφος για πειραματισμούς και σκέψεις οι οποίες υπεκφεύγουν της τυπικής διχοτόμησης μεταξύ καλού και κακού, επιτρεπτού και ανεπίτρεπτου, παραβατικού και νομοταγούς. Πιστεύω ότι όταν η καλλιτεχνική πρακτική εφαρμόζεται σε εκπαιδευτικό πλαίσιο, μπορεί να καταρρίψει την τυπική κατηγοριοποίηση ιδεών, ρόλων και μεθοδολογιών με χρήσιμο τρόπο. Η συγκεκριμένη συνθήκη αποτελεί ένα τρόπο αναίρεσης της κλασσικής μεθοδολογικής προσέγγισης στην εκπαίδευση και ως εκ τούτου είναι ιδιαίτερα ωφέλιμη.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Αν θα μπορούσα να ορίσω το τι είναι η περφόρμανς, θα έλεγα ότι αποτελεί μία σειρά δράσεων, αντιδράσεων και διαδράσεων υπό διαπραγμάτευση, η οποία εκφεύγει του απόλυτου ελέγχου των δρώντων υποκειμένων και συχνά εναπόκειται σε απροσδόκητους συσχετισμούς ή στην εναλλαγή ρόλων και θέσεων. Θα την χαρακτήριζα, ως εκ τούτου, ως ένα είδος συνεύρεσης ή συνέλευσης σε μια ατέρμονη διαδικασία κατά την οποία αναδεικνύονται διαφορετικοί συσχετισμοί και εννοιολογήσεις. Αυτό είναι εξαιρετικά χρήσιμο σε εκπαιδευτικό επίπεδο, γιατί αμφισβητεί την τυπική ιεραρχία προτείνοντας μια οριζόντια και σίγουρα πιο δημοκρατική συσχέτιση με τις/τους άλλες/ους. Επιπλέον, η περφόρμανς προϋποθέτει συσχετισμούς, στοιχειοθετεί δηλαδή ένα συλλογικό βίωμα κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, το οποίο δημιουργεί ένα «σύμπαν» όχι μόνο πολιτικών, αλλά και συναισθηματικών σχέσεων και συναλλαγών θέτοντας υπό αμφισβήτηση ή επανακαθορίζοντας τους όρους με τους οποίους συνυπάρχουμε με τις/τους άλλες/ους. Οι επιτελεστικές μέθοδοι οι οποίες εφαρμόζονται στην εκπαιδευτική διαδικασία έχουν την δυνατότητα να μετατραπούν σε ένα ισχυρό «εργαλείο», όχι ακριβώς επειδή προτείνουν «ρηξικέλευθες» λύσεις, αλλά επειδή ενέχουν την δυνατότητα ετεροπροσδιορισμού και επαναπροσδιορισμού με ισχυρές δόσεις αυτοκριτικής.

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Το έργο μου δεν το αντιλαμβάνομαι ως μια σειρά από «projects» αλλά ως αποτέλεσμα καλλιτεχνικής έρευνας που κινείται οργανικά από το ένα στάδιο στο επόμενο στη βάση των στόχων του και της ανατροφοδότησης του κοινού.

Ειδικότερα τα τελευταία 7-8 χρόνια, σε μια προσπάθεια να κινηθώ πέρα από τα καπιταλιστικά όρια του «project horizon» (Bojana Kunst), η δημιουργία μου οργανώνεται μέσα από θεματικές ενότητες που περιλαμβάνουν διαφορετικών μορφών έργο (περφόρμανς, συμμετοχικά εργαστήρια, καλλιτεχνικές εκδόσεις κ.λπ.) και όχι μέσα από αυθύπαρκτα «καλλιτεχνικά προϊόντα». Από το 2015 μέχρι το 2018, εργαζόμουν πάνω στην έννοια του «κοινωνικού φαντασιακού». Από το 2019 και εξής, δουλεύω πάνω στην πρακτική της δημοκρατίας και τη σχέση της με την περφόρμανς.

Η θεματική με κάποιον τρόπο προτείνει και τη δομή της ενότητας κάθε φορά. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της πρακτικής της δημοκρατίας, δουλεύω κάθε φορά πάνω σε μία συγκεκριμένη πρακτική (δημόσιος λόγος, γλώσσα των διαδηλώσεων, πρακτική της συνέλευσης κ.λπ.) την οποία αρχικά αποδομώ και στη συνέχεια επαναδομώ επιτελεστικά.

Από εκεί και πέρα, συχνά με κινητοποιεί μια συγκεκριμένη φράση, συνήθως η δουλειά μου ξεκινά από έναν τίτλο. Άλλες φορές με κινητοποιεί κάτι εντελώς τυχαίο, κάτι που άκουσα ή είδα, τις περισσότερες φορές κάποιο κοινωνικοπολιτικό συμβάν. Σε κάθε περίπτωση, προσπαθώ να αφουγκράζομαι την οργανική εξέλιξη τόσο του ίδιου του έργου (σε ποιο σημείο βρίσκεται η δουλειά και ποιο ζητάει να είναι το επόμενο βήμα), όσο και τη δική μου ως καλλιτέχνιδα (πού βρίσκομαι και τι ανάγκη έχω για τη συνέχεια).

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Η διαδικασία παραγωγής του καλλιτεχνικού μου έργου είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη μεθοδολογία που εφαρμόζω εκπαιδευτικά. Το καλλιτεχνικό και εκπαιδευτικό μου έργο (καλλιτεχνική εκπαίδευση στο πανεπιστήμιο, συμμετοχικά εργαστήρια με ευρύ κοινό) είναι αλληλένδετα με τρόπο ο οποίος δεν κινείται προς μία κατεύθυνση (από το καλλιτεχνικό έργο προς το εκπαιδευτικό) αλλά πάντα αμφίδρομα από το ένα στο άλλο. Και στις δύο περιπτώσεις πειραματίζομαι με εργαλεία σκέψης, κίνησης, γραφής, συνύπαρξης και ανταλλαγής που δύνανται:

1. να κινητοποιήσουν ερωτήματα χρησιμοποιώντας τις ερωτήσεις ως υλικό εργασίας αντί για διαδικασία που ζητά «σωστές» απαντήσεις
2. να αποστασιοποιούν, να κάνουν τα πράγματα ανοίκεια με στόχο την ανακάλυψη τους από την αρχή
3. να προκαλούν φαντασιακές διαδικασίες (καλλιτεχνικά και κοινωνικά)
4. να αποκαλύπτουν την υλικότητα των σωμάτων (έμψυχων και άψυχων) που εμπλέκονται στη διαδικασία
5. να εξασκούν την προσοχή
6. να εξερευνούν την τοπικότητα του πλαισίου στο οποίο λαμβάνουν χώρα
7. να «ενοχλούν» καθιερωμένα σχήματα και ιεραρχίες
8. να δημιουργούν το πλαίσιο για τη συν-δημιουργία κοινών

Οι παραπάνω αρχές εργασίας αναλύονται περισσότερο στο βιβλίο *The Practice of Dramaturgy: Working on Actions in Performance* (Valiz, 2017) που συνυπογράφω με τις Κ. Γεωργέλου και Ε. Πρωτοπαπά, και στο πιο πρόσφατο βιβλίο μου *PUBLICING: Practicing Democracy Through Performance* (Nissos, 2022). Και στις δυο περιπτώσεις, οι αρχές αυτές έχουν προκύψει μέσα από πολυετείς ερευνητικές διαδικασίες στο στούντιο, τον δημόσιο χώρο, την αίθουσα διδασκαλίας.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Η περφόρμανς ως είδος τέχνης προέκυψε σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή ως αντίδραση σε ορισμένες καλλιτεχνικές και κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, πρεσβεύοντας αξίες και πρακτικές όπως η οριζόντια συνεργασία, η ανοιχτή καλλιτεχνική διαδικασία, η διακαλλιτεχνική και διεπιστημονική συνύπαρξη κ.α. Είναι πράγματι παράδοξο (αν και όχι σπάνιο δυστυχώς) να εργάζεται ή να διδάσκει κανείς ένα είδος τέχνης που πρεσβεύει αξίες όπως οι παραπάνω, με τρόπο που παραπέμπει σε αυταρχικές, ιεραρχικές διαδικασίες μάθησης με πρωταρχικό στόχο τη συλλογή «δεξιοτήτων» από μεριάς των συμμετεχόντων.

Στη δουλειά μου, η πολιτική συνδέεται άμεσα με τις μορφές που παίρνει το σώμα δημόσια, μπροστά σε άλλους. Η θεωρητικός R. Schneider ορίζει την πολιτική ως «την εμφάνισή μας στους άλλους, με τον ίδιο τρόπο που εκείνοι εμφανίζονται σε εμάς», επομένως ως μια ενσώματη πρακτική που σχετίζεται άμεσα με την περφόρμανς. Αυτό που έχει σημασία σε μια πολιτική πράξη δεν είναι μόνο αυτά που λέγονται ή γίνονται αλλά και το πώς συμβαίνει αυτό. Η επιτελεσματικότητα των πολιτικών πράξεων είναι υψίστης σημασίας.

Κατανοώντας το σώμα ως τη βάση της πολιτικής, πιστεύω ότι οι διαδικασίες της περφόρμανς είναι ακριβώς αυτές που μπορούν να μας εκπαιδεύσουν να σχετίζουμε τον τρόπο που χρησιμοποιούμε και τοποθετούμε το σώμα μας σε σχέση με άλλα σώματα, με τον τρόπο που σκεφτόμαστε, μιλάμε, αισθανόμαστε και ενεργούμε πολιτικά. Από αυτή την άποψη, η περφόρμανς σαφέστατα αποτελεί και ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο, πολύτιμο για την προσωπική ανάπτυξη, την καλλιέργεια της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου.

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Η διαδικασία δεν είναι πάντα η ίδια, συνήθως προηγείται μια ιδέα αλλά όχι πάντα. Στη δουλειά μου άλλες φορές υπάρχει έρευνα και άλλες όχι, άλλες φορές πάλι η ίδια η έρευνα είναι το έργο.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Τα εκπαιδευτικά πρότζεκτ λειτουργούν πάντα σε διάλογο με την υπόλοιπη δουλειά μου, διαμορφώνονται από αυτή και τη διαμορφώνουν με τέτοιο τρόπο, που δεν θα έλεγα ότι διακρίνονται ξεκάθαρα μεταξύ τους πέρα από τον διδακτικό ρόλο που αυτά φέρουν κάποιες φορές.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Η περφόρμανς είναι ένα ισχυρό εργαλείο και, όταν δεν γίνεται με αυτή την αφόρητη τυποποίηση και επιτήδευση που τόσο μας έχει κακοποιήσει ως θεατές, τα κάνει όλα αυτά και άλλα τόσα. Είναι μια τόσο πλούσια και ανοιχτή φόρμα που μπορεί να αντλεί από όλες τις κοινωνικές πρακτικές, όλες τις σωματικές δράσεις των ζώων και των φυτών και ό,τι ακόμα μπορεί κανείς να φανταστεί, να παίρνει στοιχεία τους, να τα συνθέτει και κυρίως, αυτό είναι το σημαντικό μάλλον, να τα απομονώνει.

Τι μπορεί να συγκριθεί με τη δυνατότητα μιας τέχνης που μπορεί να οικειοποιηθεί μια θρησκευτική ιεροτελεστία, έναν πετροπόλεμο, το βάδισμα μιας λεοπάρδαλης, τους διαλόγους του Γκίλγκαμες με τον Ενκιντού, τον αέρα που φυσά πάνω από έναν βάλτο, ένα παραλήρημα, το ουτοπικό περιβάλλον ενός βίντεο γκέιμ, μια διάλεξη τεχνητής νοημοσύνης;

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Η καλλιτεχνική πρακτική μου τοποθετείται στο πεδίο μεταξύ περφόρμανς, φιλμ και χορού και χρησιμοποιεί τη χορογραφία και επιτελεστικές πρακτικές προκειμένου να προσδώσει κοινωνική διάσταση στην κίνηση και το σώμα και να αναδείξει τον συναισθηματικό κόσμο ως πολιτική στάση. Τα έργα μου αναζητούν τη σχέση του πολιτικού και του προσωπικού μέσω χορο-πολιτικών, ένας όρος που δανείζομαι από τον θεωρητικό και επιμελητή André Lerecki. Διακριτό στάδιο στη πρακτική μου είναι η επιλογή των «σωμάτων» με τα οποία θα συνεργαστώ. Επιλέγω σώματα που η κοινωνική ταυτότητα ή η δράση τους εκφράζει με διευρυμένο τρόπο μια «πολιτική της αντίστασης». Ένα επόμενο στάδιο είναι η μελέτη της κίνησης (χορευτικής και μη) και της επιτελεστικότητας αυτών των σωμάτων αντίστοιχα. Αυτό το επιτυγχάνω κάνοντας εργαστήρια μαζί τους, με ερευνητικούς άξονες τη κίνηση και την προσωπική εμπειρία. Η παραπάνω έρευνα μετουσιώνεται συνήθως σε μια περφόρμανς, η οποία αναζητά να εκφράσει κάποιο πολιτικό και συναισθηματικό νόημα μέσω της κίνησης ή του χορού. Κρίσιμο στάδιο στη διαδικασία δημιουργίας είναι επίσης η επιλογή του τόπου που θα παρουσιαστεί το έργο ο οποίος συνήθως είναι ο δημόσιος χώρος. Η επιλογή του δημοσίου χώρου για την περφόρμανς είναι αυτή που νοηματοδοτεί τη τελική μορφή ενός έργου. Σε αυτό το στάδιο κάνω μια έρευνα της ιστορίας του τόπου γενικά αλλά και της πιο ειδικής συσχέτισης με τα σώματα αντίστοιχα και επιλέγω σημεία που επιτρέπουν να δοθεί μια μυστηριακή και τελετουργική διάσταση στην περφόρμανς.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Το στάδιο της παραγωγής ενός νέου έργου περιλαμβάνει μια αναλυτική έρευνα, μύηση στις ιδέες την ομάδα και αρκετό χρόνο ζύμωσης με την ομάδα, σχεδόν με όρους επιτόπιας ανθρωπολογικής έρευνας. Κατά τη διάρκεια της έρευνας σε κάποιο πρότζεκτ και στα πρώτα βήματα της δημιουργίας, έρχομαι συχνά σε συνεργασίες με ανθρώπους από πεδία διαφορετικά από αυτά της τέχνης και σε αυτούς του ρόλους κρύβεται μια εκπαιδευτική ή μαθησιακή διαδικασία, μάλλον εκατέρωθεν. Αυτή η γνώση λειτουργεί σαν εργαλείο για μια συνεχή επανεξέταση των στόχων ενός έργου αλλά και για την εμπλοκή με τη σύγχρονη τέχνη γενικότερα. Ο στόχος της διεπιστημονικότητας κατά τα πρώτα βήματα παραγωγής ενός έργου καθορίζει τη μεθοδολογία, η οποία είναι ρευστή και προσαρμόζεται στις ανάγκες του εκάστοτε πρότζεκτ. Οι επιλογές που αφορούν ένα πρότζεκτ, είτε αυτές είναι δομικές είτε αισθητικές, συνήθως προκύπτουν από τη μύηση με την ομάδα που επιλέγω να συνεργαστώ και φέρουν έμπνευση από τον υλικό και συναισθηματικό κόσμο τους. Στόχος εδώ είναι το αποτέλεσμα να φέρει μια ειλικρίνεια και να φέρει ένα μήνυμα που τους εκφράζει, έστω, ιδεολογικά. Αυτό με τη σειρά του με κάνει να επανεξετάσω τη «συνείδηση» ενός καλλιτεχνικού έργου μέσα από τα μάτια των «άλλων» και έτσι να επαναπροσαρμόσω τις ιδέες μου κρατώντας ανοιχτή ματιά ως προς την αρχική παρόρμηση.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Η τέχνη της περφόρμανς αποτελεί παιδαγωγικό εργαλείο καθώς περιλαμβάνει την εξοικείωση με την ετερότητα, το μαθαίνει αλλά και το ξεμαθαίνει σε σχέση με τη καλλιτεχνική πρακτική αλλά και γενικότερα με την εξερεύνηση ιδεών. Μέσα από τη περφόρμανς αλλά και μέσα από την εμπλοκή με τη σωματικότητα εμβαθύνει κανείς στον εαυτό του αλλά και τη σχέση του εαυτού του με τους άλλους, ειδικότερα αν οι ιδέες που διαπραγματεύεται ένα έργο είναι κοινωνικά ευαίσθητες. Το ίδιο συμβαίνει αν τα σώματα που εμπλέκονται σε μια ομάδα από διαφορετικά πεδία διαδρούν μαζί και παράγουν με διεπιστημονικό και διαδραστικό τρόπο ένα πρότζεκτ, μια περφόρμανς. Αυτή η μείξη κρύβει μέσα της επίσης παιδαγωγικές διαδικασίες. Σίγουρα η περφόρμανς συχνά εμπλέκεται με όρους συμπεριληπτικότητας και ισότητας, όποτε αυτό με τη σειρά του εμπεριέχει τη διεύρυνση μιας πιο ολιστικής κοινωνικής συνείδησης. Αλλά πέρα από αυτό, επειδή η περφόρμανς ενέχει ετερόκλητες συχνά συνεργασίες και μηνύματα, συχνά αποτελεί το μέσο για να ωριμάζουνε μαζί αντιλήψεις και μέσα από αντιρρήσεις και διαφωνίες που εν τελεί προσφέρουν κριτική στάση και σκέψη. Θεωρώ πως η τέχνη της περφόρμανς δίνει μια κάπως μοναδική δυνατότητα να σταθούμε με κριτική μάτια απέναντι στα πράγματα και να επανεξετάσουμε ιδέες ακριβώς επειδή είναι ένα καλλιτεχνικό μέσο που φέρει ρευστότητα και προσαρμοστικότητα αλλά και παροδικότητα. Αυτό που αφήνει πίσω είναι μια διέγερση ιδεών που διαρκεί και αφομοιώνεται με πολύ προσωπικό τρόπο βιωμένο τόσο από τη πλευρά του συμμετέχοντα όσο και αυτή του θεατή.

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Πρώτα απ' όλα, συλλέγω κεραμικά ή πορσελάνινα διακοσμητικά αντικείμενα. Από αυτή τη συλλογή των συνήθως μεταχειρισμένων αντικειμένων, αναπτύσσω τη δουλειά μου. Σε πολλές περιπτώσεις έχω όνειρα που μου δίνουν νέες ιδέες, άλλοτε συμβολικού χαρακτήρα, άλλοτε αρκετά τεχνικές. Έχοντας όλα αυτά στο μυαλό μου, αρχίζω να κάνω προσχέδια. Μετά από πολλά σκίτσα και αν είμαι σίγουρος για το έργο, αρχίζω να το κατασκευάζω.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Η διαδικασία παραγωγής προσφέρει πολλές διαφορετικές τεχνικές λύσεις που με ενδιαφέρουν. Μπορεί να σχετίζονται με την κατασκευή του ίδιου του έργου ή με τον τρόπο που παρουσιάζεται σε έναν συγκεκριμένο χώρο. Αυτές οι λύσεις, πάντα πολύ δημιουργικές, συγκεντρώνουν γνώσεις που προσπαθώ να μεταδώσω στους φοιτητές. Πιστεύω ότι οι τεχνικές πτυχές της καλλιτεχνικής μας πρακτικής μπορούν κατά κάποιο τρόπο να σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο ή την ιδέα ενός καλλιτέχνη. Δεν εμπλέκομαι στα ενδιαφέροντα ή το περιεχόμενο του έργου κάθε φοιτητή, αλλά τους βοηθάω με την τεχνική διάσταση της δουλειάς τους, θεωρώντας ότι αυτές οι λύσεις θα τους βοηθήσουν να δώσουν μορφή στις συχνά διφορούμενες σκέψεις τους.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Η περφόρμανς ήταν πάντα μια σημαντική πτυχή της καλλιτεχνικής πρακτικής μου. Παρόλα αυτά, βλέπω την περφόρμανς ως ένα μέσο που δεν διαφέρει πολύ από τη ζωγραφική ή το βίντεο και τη γλυπτική. Μου αρέσει η δουλειά μου να μην ορίζεται απαραίτητα από μία τεχνοτροπία ή ένα καλλιτεχνικό μέσο, αλλά να λειτουργεί σαν μια διαδικασία η οποία πραγματεύεται ένα αίνιγμα και κάπως τυχαίνει να βρει τη θέση της στο πολιτιστικό ρεύμα ή την τοπική καλλιτεχνική σκηνή. Αλλά η περφόρμανς έχει πάντα να κάνει με το γεγονός, την εκδήλωση, επομένως μπορεί να βοηθήσει να γίνουν οι ιδέες πιο άμεσα ορατές. Επειδή δεν υπάρχει φίλτρο, δεν υπάρχει χρονική απόσταση, ο αντίκτυπος είναι άμεσος.

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Η αλήθεια είναι ότι κοιτώντας προς τα πίσω, υπάρχει μια σειρά από βήματα που ακολουθούμε, ως δημιουργική ομάδα του ΑΠΑΡΆΜΙΛΛΟΝ, λιγότερο ή περισσότερο με μια συγκεκριμένη σειρά, όχι όμως με την λογική της συνταγής, όσο ανακαλύπτοντας εκ νέου την αναγκαιότητά τους και καταφεύγοντας σε αυτά. Προφανώς η συζήτηση αφορά όσα γίνονται πριν, μετά ή παράλληλα από τις πρόβες, που αποτελούν μοιραία και το βασικότερο στάδιο στην διαδικασία δημιουργίας κάθε μας έργου, αφού εκεί είναι ο τόπος και ο χρόνος για την συλλογική σύνθεση και επεξεργασία των επιμέρους του στοιχείων. Κινούμενοι όμως από πεποίθηση προς μια ερευνητική διαδικασία, και όχι στην κατασκευή «καλοφτιαγμένων» παραστάσεων ανακυκλώνοντας όσα νομίζουμε ότι πέτυχαν σε μια προηγούμενη δουλειά, όλα ξεκινούν με τη συζήτηση της δημιουργικής ομάδας για τις κατευθύνσεις που θα ακολουθήσουμε ερευνητικά, ανεξάρτητα με το είδος που κάθε φορά έχουμε επιλέξει, και που συνήθως αποτυπώνεται στην μορφή μιας λίστας ερωτημάτων, ενός ερωτηματολογίου. Στην συνέχεια υπάρχει η περίοδος του desk research, όπου αναζητούμε πηγές και μελετούμε αυτές που μοιάζουν ικανές να μας τροφοδοτήσουν, ακολουθεί μια ενότητα από επισκέψεις σε σημαντικούς τόπους και συνεντεύξεις με ανθρώπους που σχετίζονται με το εκάστοτε θέμα μας (ακόμα και αν έχουμε ένα έτοιμο, «δοσμένο», θεατρικό κείμενο από κάποιον συγγραφέα), διαδικασία που συνήθως συμβαίνει αλληλένδετα με την πρώτη περίοδο των προβών, μέχρι να αρχίσει η πιο πρακτική σκηνική τακτοποίηση όσων θα παρουσιαστούν εν τέλει. Αν αυτό μοιάζει μεθοδικό, σας διαβεβαιώνω ότι στην πράξη πρόκειται για μια θύελλα από υλικά, ιδέες και ανθρώπους, που κάπως εν τέλει βρίσκουν την θέση τους, το ένα δίπλα στο άλλο. Αφετηρία όλων αυτών, είναι συνήθως μια θεματική που μας απασχολεί ή ένα κείμενο που μας έχει ενεργοποιήσει. Προσωπικά πιστεύω πολύ και στον διακαλλιτεχνικό διάλογο, οπότε έχουν υπάρξει και παραστάσεις που γεννιούνται από την επιθυμία να συνδιαλεχθώ με κάτι που έχω δει.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Ακριβώς επειδή κινούμαστε με άξονα την έρευνα και όχι την επανάληψη, κάθε project είναι στην πράξη και μια εκ νέου διερεύνηση της καταλληλότητας των εργαλείων που ως τώρα χρησιμοποιούμε. Λαμβάνοντας υπόψη επίσης το ότι συχνά δουλεύουμε με μη επαγγελματίες ηθοποιούς/performers, τελευταία σε μια υβριδική μείξη σύνθεσης τεκμηρίου και πραγματικότητας, οι ιδιότητες και μόνο των συντελεστών μετακινούν το είδος της διαδικασίας που θα ακολουθήσουμε. Όπως το ίδιο συμβαίνει και με το αν συνεργαζόμαστε για πρώτη φορά με κάποιον ή όχι. Όταν, για παράδειγμα, ζητούμενο είναι η δημιουργία ενός σκηνικού ensemble, θα προηγηθεί μια περίοδος εξοικείωσης με τα εργαλεία υποκριτικής και σκηνοθεσίας, χωρίς να αγγίξουμε το θέμα ή το έργο της παράστασης, διαδικασία που δεν ακολουθούμε όταν δουλεύουμε με σταθερούς μας συνεργάτες ή με επαγγελματίες. Σε κάθε περίπτωση όμως υπάρχει πάντα μια διαδικασία απολογισμού, μετά την ολοκλήρωση ενός έργου, που σχεδόν πάντα οδηγεί σε μια διαφορετική εκδοχή του προηγούμενου μοντέλου ή και στην ενίσχυσή του, δίνοντας για παράδειγμα περισσότερο χρόνο ανάμεσα σε κάθε βήμα. Ένα χρήσιμο συμπέρασμα, είναι ότι όπως ακριβώς κάθε project απαιτεί και το διαφορετικό είδος παρουσίασης που του αντιστοιχεί, τόσο μορφικά όσο και περιεχομενικά, φαίνεται πως το ίδιο συμβαίνει με την διαδικασία δημιουργίας του, αν και σπάνια θα βγούμε από το αίτημα της έρευνας, που αποτελεί με κάποιον τρόπο την μόνη σταθερά μας.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Έχοντας ασχοληθεί με την διδασκαλία της περφόρμανς τόσο σε σπουδαστικό πλαίσιο καλλιτεχνών, όσο και εφήβων, δεν μπορώ παρά να απαντήσω απολύτως κάθετα και θετικά. Ναι, η τέχνη της περφόρμανς είναι ένα από τα ισχυρότερα εργαλεία ανάπτυξης της προσωπικότητας και διεύρυνσης των καλλιτεχνικών οριζόντων ενός νέου ανθρώπου ή εν εξελίξει δημιουργού, αφού τα καταστατικά της στοιχεία (εγώ-εδώ-τώρα) είναι τα θεμέλια της ύπαρξής μας εντός κοινωνίας, ανεξάρτητα με τα επιμέρους χαρακτηριστικά που μπορεί να έχει η εποχή, η κουλτούρα ή ο τόπος που έτυχε να ζούμε. Κάθε απόπειρα σύνδεσης με την εκάστοτε κοινότητα στην οποία εντασσόμαστε, κάθε επιθυμία κατανόησης του Άλλου, κάθε προσπάθεια συνδιαμόρφωσης των οπτικών γωνιών που οφείλουν συμπεριληπτικά να συναποτελούν τη δημόσια σφαίρα, θα έχει μόνο οφέλη από την συνάντησή της με τα εργαλεία της περφόρμανς. Αρκεί να οδηγείται από κατάλληλους ανθρώπους, τόσο με τις απαραίτητες γνώσεις αλλά και με οξυμένη ενσυναίσθηση, μιας και η επικρατούσα σύγχυση γύρω από τον όρο, μπορεί να δώσει χώρο σε επικίνδυνες, αν όχι κακοποιητικές συμπεριφορές, στο όνομα μιας κατ' επίφαση υπέρβασης των ορίων του κάθε ατόμου, που τελικά εξυπηρετεί τον κακοποιητή. Τα παραδείγματα που πρόσφατα συγκλόνισαν τον χώρο δεν είναι λίγα, και είναι προϊόν αυτής της κυριολεκτικής ισχύος που έχει πράγματι η περφόρμανς σε όσους την πρωτοσυναντούν. Με έμφαση λοιπόν στην φροντίδα για κατάλληλες συνθήκες, θεωρώ ότι η περφόρμανς είναι όχι απλά κατάλληλη, αλλά αναντικατάστατη για μια παιδαγωγική διαδικασία.

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Η δημιουργία νέου έργου μπορεί να έχει διάφορα σημεία εκκίνησης. Μπορεί να είναι μια συζήτηση, μια εικόνα, μια σύγκρουση, μια τυχαία φράση που μπορεί να ακούσω από κάποιον περαστικό στο δρόμο. Ο κοινός παράγοντας είναι πάντα το ενδιαφέρον και η ανάγκη να επεξεργαστώ και να διατυπώσω θέματα που μπορούν να προσφέρουν μια εικόνα της πολύπλοκης ύπαρξής μας. Αφού εντοπίσω το θέμα με το οποίο θέλω να δουλέψω, ξεκινώ μια έρευνα χρησιμοποιώντας διάφορες πρακτικές και μέσα, πριν συμπεριλάβω body-based μεθόδους.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Τα εργαστήρια που προτείνω βασίζονται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο δημιουργώ τα έργα μου. Είναι μια ενδιαφέρουσα και εμπλουτιστική ευκαιρία να βιώσει κανείς πώς όλα αυτά τα εργαλεία μπορούν να δημιουργήσουν ένα πεδίο που προσφέρει τη δυνατότητα έρευνας, επιλογής, συνεργασίας και προτείνει νέες μορφές συλλογικής δράσης και συνάντησης χωρίς να εμποδίζει ή να ακυρώνει την εξέλιξη της μοναδικότητας.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Η περφόρμανς μπορεί απολύτως να χρησιμεύσει ως αποτελεσματικό παιδαγωγικό εργαλείο για την όξυνση της ευαισθητοποίησης και της προσωπικής αλλά και συλλογικής ανάπτυξης. Μπορεί να προσφέρει μια πλατφόρμα όπου διαφορετικές προσεγγίσεις, μέσω της διαπραγμάτευσης, της αμφισβήτησης των ορίων, της εμπιστοσύνης, της ευθύνης και της φροντίδας για τον άλλον και την ευαλωτότητά του, δημιουργούν μια προσωρινή, τρυφερή πραγματικότητα.

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Πάντα κάτι στέκεται αφορμή για εκκίνηση. Συνήθως είναι μια εικόνα, λιγότερο ή περισσότερο καθαρή, που ωστόσο περιέχει μια ατμόσφαιρα, ένα συναισθηματικό φορτίο, οσοδήποτε αόριστο και αν είναι. Άλλες φορές είναι μια ιδέα που αρχίζει αμέσως να γεννάει εικόνες και να σωρεύει συσχετισμούς και αναφορές ακόμα και φαινομενικά ασύνδετες στην αρχή. Άλλες φορές είναι απλά μια αίσθηση. Άλλες πάλι είναι όλα μαζί. Εικόνες, χώρος, ιδέες, αισθήσεις που με κατακλύζουν. Συχνά είναι η έρευνα, η πρόταση ενός συνεργάτη ή το πλαίσιο ενός open call που θα γίνουν η αφορμή για τη γέννηση μιας εικόνας.

Όλα αυτά είναι η πρώτη σπίθα που φέρει μέσα της δυνητικά έναν κόσμο ή κόσμους ολόκληρους. Αλλά η δύναμη αυτής της σπίθας, πέρα από τη σπερματική δυνατότητα, φέρει ταυτόχρονα μια συμπυκνωμένη δύναμη: την ενέργεια, ή, αν θέλετε, το ανυποχώρητο ενδιαφέρον ή το κίνητρο που είναι απαραίτητο προκειμένου να διατηρήσω εγώ την επιθυμία, επιμονή και υπομονή ώστε να γεννήσω αυτήν την αρχική σύλληψη στο πραγματικό. Οι εικόνες αυτές μπορούν να με στοιχειώνουν για χρόνια, να επιστρέφουν ξανά και ξανά με την ίδια σφοδρότητα και να μη με αφήνουν σε ησυχία μέχρι να βρω το κατάλληλο πλαίσιο ή την κατάλληλη αφορμή για την υλοποίησή τους. Διαχωρίζω τις εικόνες που περιέχουν αυτήν την ενέργεια από απλές, στιγμιαίες εμπνεύσεις ή οραματισμούς που έρχονται και παρέρχονται χωρίς να επιστρέφουν.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Συχνά στην πρακτική μου η ίδια η διαδικασία παραγωγής ενός καλλιτεχνικού έργου περιλαμβάνει δημιουργικά εργαστήρια με ομάδες μη καλλιτεχνών. Άλλοτε οι συμμετέχοντες είναι άτομα που προέρχονται από κοινωνικά ευάλωτες ομάδες (όπως οροθετικά άτομα στην immersive εικαστική εγκατάσταση *To Whom It May Concern*), άλλοτε είναι ομάδες ατόμων που ενδιαφέρονται να συμμετέχουν ενεργά σε ένα καλλιτεχνικό έργο (όπως στην immersive ζωντανή εγκατάσταση *Στο Φως* ή στην εικαστική εγκατάσταση για την έμφυλη βία *Πίσω από Πόρτες Κλειστές*, τα οποία έλαβαν και τα δύο χώρα στην Καστοριά με τη συμμετοχή ανθρώπων της πόλης).

Θα χαρακτήριζα, ωστόσο, τη δημιουργική δουλειά με την κάθε ομάδα λιγότερο εκπαιδευτική και περισσότερο μια, υπό την καθοδήγησή μου ως καλλιτέχνη, πολύμηνη, βαθιά προσωπική, συμβολική αλλά και σύνθετη και πολυεπίπεδη συλλογική καλλιτεχνική διαδικασία, μέσα από την οποία γεννιέται, κατόπιν της δικής μου επιμέλειας του υλικού, ο κόσμος του τελικού καλλιτεχνικού έργου. Άλλοτε η συμβολή της ομάδας εξαντλείται σε αυτό το στάδιο της γέννησης του υλικού. Έπειτα ακολουθεί η από εμένα επιμέλεια του υλικού και η συνάρθρωσή του στην τελική μορφή του έργου. Άλλοτε η ομάδα συμμετέχει ενεργά και στο τελικό έργο. Στη δεύτερη περίπτωση, η δημιουργική διαδικασία περιλαμβάνει και ένα ακόμη στάδιο: αυτό της μεταποίησης του αρχικού υλικού στον κόσμο του τελικού έργου με την ενεργή συμμετοχή της ομάδας.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Απόλυτα. Ιδίως στα πρότζεκτ που δουλεύω με ομάδες μη καλλιτεχνών, όπου το τελικό καλλιτεχνικό έργο, immersive installation, περφόρμανς ή θεατρική παράσταση ή συνδυασμός όλων αυτών, προκύπτει μέσα από τη δημιουργική διαδικασία με την ομάδα.

Ακόμα και στις περιπτώσεις που τα μέλη της ομάδας δεν συμμετέχουν στο τελικό έργο, έχουν δεθεί βαθιά και μοιραστεί πολλά μεταξύ τους μέσα σε ένα πλαίσιο δημιουργικής ελευθερίας και ισοτιμίας. Η συμβολή κάθε μέλους στη διαδικασία είναι πολύτιμη και έχει ίση αξία. Το πλαίσιο αυτό λειτουργεί ενδυναμωτικά και απελευθερωτικά για το κάθε άτομο αλλά και για την κοινότητα σαν σύνολο. Η συμβολική γλώσσα της τέχνης, φορέας, έστω και ασυνείδητα, ενδυνάμει συναισθηματικά φορτισμένης επικοινωνίας, δημιουργεί χώρο ώστε να συναφθούν και να διαμειφθούν νοήματα, τόσο στο προσωπικό όσο και στο συλλογικό, μέσα σε μια συνθήκη πρωτοφανούς σύνδεσης και βάθους που θα ήταν αδύνατο να συμβεί με μια απλή ανταλλαγή σκέψεων και προσωπικών απόψεων.

Στις περιπτώσεις των πρότζεκτ που τα μέλη της δημιουργικής ομάδας συμμετέχουν ενεργά και στο τελικό έργο, το στοιχείο της προσωπικής ανάπτυξης και της όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης γίνονται ακόμη πιο έντονα.

Συχνά ακούω συμμετέχοντες να περιγράφουν τη διαδικασία αυτή ως θεραπευτική. Είμαι πολύ επιφυλακτικός σε τέτοια σχόλια και σπεύδω να υπενθυμίσω ότι είμαι καλλιτέχνης. Θεραπευτική θα ήταν η διαδικασία αν ήμουν θεραπευτής και αν οι ίδιοι προσέρχονταν στην διαδικασία ως θεραπευόμενοι. Αναγνωρίζω ότι τα ευεργετικά αυτά στοιχεία της προσωπικής ανάπτυξης και της όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης ενυπάρχουν στην ίδια τη μεθοδολογία μου, ωστόσο, είναι για μένα πάντα ένα by product της καλλιτεχνικής διαδικασίας και ποτέ ο στόχος. Το αποκλειστικό μου μέλημα ως καλλιτέχνη είναι πάντα το τελικό έργο και η αισθητική και νοηματική του αρτιότητα.

1. Υπάρχουν διακριτά στάδια στη διαδικασία δημιουργίας του έργου σας; Κάνετε για παράδειγμα κάποια έρευνα, σας κινητοποιεί ένας χώρος, μία ιδέα, μία εικόνα...;

Τόσο ο αυθορμητισμός μιας ιδέας όσο και η εις βάθος μελέτη μπορούν να λειτουργήσουν ως ανάπλαση σταδίων και διαδικασιών, πριν την εκτέλεση μιας περφόρμανς (process art), κατά την διάρκεια (participatory art), ακόμα και μετά την περάτωσή της και ιδίως στην μακράς διάρκειας περφόρμανς. Όπως αναφέρθηκα στην διαδικτυακή διάλεξη του Π.Δ.Μ. σχετικά με την προσωπική κινητοποίηση της δημιουργίας ενός καλλιτεχνικού έργου, πέρα από το εννοιολογικό πλαίσιο, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ελευθερία του λόγου, της εμφάνισης και της δράσης στην εκάστοτε χώρα ή τόπο που θα εκτελεστεί η περφόρμανς. Ακολουθεί επομένως μια έρευνα ή μελέτη ιστορική, χωρική, κοινωνική ή πολιτική, και συνεπώς μπορεί να χρειαστούν συμβιβασμοί ή μετατροπές ως προς την εκτέλεσή της.

Θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούν και κάποια άλλα πρακτικά πλαίσια τα οποία συχνά παραλείπονται. Περιορισμοί και διακριτά στάδια όπως: καταληκτικές ημερομηνίες αιτήσεων και προτάσεων, προϋπολογισμοί και κόστη των διαδικασιών μέχρι την ολοκλήρωση του έργου καθώς και η επιλογή της διάρκειας ενός performative έργου σε συγκεκριμένους χώρους και ιδρύματα τα οποία είναι συνυφασμένα με την κινητοποίηση ή τον περιορισμό μιας ιδέας και κατ' επέκταση με τα στάδια της υλοποίησής της. Έτσι, πέρα από την αρχική έμπνευση, ακολουθεί η συγκεκριμενοποίηση της δράσης μέσα από ερευνητικές διαδικασίες και μελέτες με στόχο την εκτέλεσή της. Στη συνέχεια, επεμβαίνουν πολλά τεχνικά ζητήματα με τα οποία ερχόμαστε αντιμέτωποι. Θεωρώ ότι η εκπαίδευση θα μπορούσε να προετοιμάζει τους/τις μαθητές/μαθήτριες και σπουδαστές/σπουδάστριες, χρησιμοποιώντας αυτά τα τεχνικά ζητήματα ως αναπόσπαστα κομμάτια και εργαλεία για την καλύτερη δυνατή κατανόηση, προετοιμασία και περάτωση μιας καλλιτεχνικής επιτέλεσης.

2. Με ποιον τρόπο η διαδικασία παραγωγής του έργου σας ανατροφοδοτεί τη μεθοδολογία που εφαρμόζετε σε ένα εκπαιδευτικό workshop ή project;

Η διδασκαλία φέρει ένα κοινό επικοινωνιακό, σωματικό και νοητικό, χαρακτηριστικό με τη συμμετοχική περφόρμανς. Στην εκπαίδευση, αυτή η performative διαδικασία γίνεται σχεδόν αναγκαία, αν σκεφτούμε π.χ. τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτές/εκπαιδευτριες χρειάζεται να επικοινωνήσουν για να κρατήσουν αδιάκοπο το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή. Η ενέργεια, ο ρυθμός, ο τόνος και γενικότερα η αλληλεπίδραση που δημιουργείται κατά την διάρκεια του μαθήματος είναι τελικά ένα από τα βασικότερα στοιχεία που συντελούν στη μετάδοση της γνώσης. Τόσο η περφόρμανς όσο και η εκπαίδευση αποτελούν αμφίδρομες διαδικασίες στη μετάδοση νοημάτων και ιδεών, μέσω του σώματος, των αισθήσεων και της συναισθηματικότητας.

Πρακτικά στάδια για την τελική εκτέλεση ενός έργου όπως:

- η εναρκτήρια πυροδότηση μιας ιδέας ή έμπνευσης και η συγκεκριμενοποίηση της
- η έρευνα η οποία θα χρειαστεί να μελετηθεί, καθώς και να συνδυαστεί με διαφορετικά γνωστικά πεδία και συνεργασίες για την καλύτερη δυνατή διερεύνησή της
- η σωματική και ψυχολογική προετοιμασία, ξεχωριστά για το κάθε έργο ανάλογα με τις ανάγκες του
- οι μεθοδολογίες και οι τρόποι αποτύπωσης-καταγραφής και επικοινωνίας του έργου
- ο τρόπος συγκρότησης χωροχρονικών και υλικών αναγκών σε σχέση με τη διάρκεια του έργου σε συγκεκριμένους χώρους και συνθήκες
- οι προϋπολογισμοί, τα κόστη και οι ανάγκες του έργου
- η εμπειρική διαδικασία κατά την διάρκεια της εκτέλεσης και τα «αποτυπώματα» μετά την ολοκλήρωσή της

αποτελούν ένα μεθοδευμένο σύνολο που μπορεί να εφαρμοστεί και να ανατροφοδοτήσει εκπαιδευτικά προγράμματα διαφόρων ηλικιών και διδασκαλίας.

Συνήθως, στα σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζουν performative μεθοδολογίες, παρατηρούμε να χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον η διαδικασία σωματικής προετοιμασίας (και λιγότερο ψυχολογικών ασκήσεων και πρακτικών προετοιμασιών) η οποία, σαφώς απαραίτητη και εύκολα προσαρμόσιμη, διευκολύνει την ατομική και συλλογική άσκηση. Η σωματική προετοιμασία, οι ασκήσεις που εφαρμόζονται στο θέατρο, ο χορός, η γυμναστική, οι πολεμικές τέχνες όπως και πρακτικές διαφόρων ανατολικών φιλοσοφιών κ.ά. μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμα εκπαιδευτικά εργαλεία που σε συνδυασμό με διαφορετικά γνωστικά πεδία μπορούν να πλάσουν μια ποικιλόμορφη διδασκαλία.

3. Αποτελεί για εσάς η τέχνη της περφόρμανς ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο; Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει εργαλείο προσωπικής ανάπτυξης και καλλιτεχνικής διεύρυνσης; Θεωρείτε πως αποτελεί μέσο όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου σε μια ομάδα;

Μόνο μια πολυφωνική διερεύνηση θα μπορούσε να προσφέρει και να μεταφέρει την γνώση και όχι την πληροφορία. Ο/Η «δάσκαλος»/«δασκάλα» θα πρέπει να αντανακλά πάντα αυτή την πολυφωνική ταυτότητα, γιατί αν η έννοια της ανθρωπιάς βρεθεί να γίνει εξατομικευμένο μάθημα, τότε θα συνειδητοποιήσουμε ότι κάτι έχουμε κάνει λάθος. Βάζοντας διακριτές γραμμές σε μαθήματα-ειδικότητες, όπως της θεωρίας και της πρακτικής, μήπως τελικά καταφέρνουμε να περιορίσουμε το γενικότερο πεδίο γνώσης και έρευνας όποιας επιστήμης ή τέχνης; Όλα συνδέονται και συνυπάρχουν, ο λόγος, οι αριθμοί, η σωματική και πνευματική άσκηση, η φυσική και η βιολογία, ο χρόνος και ο χώρος και κάπως έτσι θα έπρεπε να λειτουργεί και η εκπαίδευση: επιμεριστικά και αθροιστικά, ατομικά και συλλογικά.

Καλώς εξειδικευόμαστε σε κάποιο πεδίο, όμως στην περίπτωση της εκπαίδευσης πρέπει να γίνει κατανοητό ότι αυτή η γνώση για να μεταφερθεί και για να βρει την πρακτική της στην καθημερινότητά μας, πρέπει να κινηθεί συλλογικά από όλους μας. Έτσι, όλες οι επιστήμες όπως και οι τέχνες πρέπει να ασχοληθούν και να προσαρμόσουν εμπράκτως μέσω της διδασκαλίας την προσφορά τους, ως μέσα όξυνσης της κοινοτικής συνείδησης και του δημοκρατικού διαλόγου με στόχο μια δραστική αλληλεπίδραση, εφαρμόσιμη και επιδραστική σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής.

Για παράδειγμα, αν μιλάμε για ισότητα, τότε θα πρέπει να ξεκινήσουμε από την ίδια την εκπαίδευση, πώς αυτή μπορεί να έχει μια ΜΗ ιεραρχική μορφή, πώς μπορεί να προσφέρει ισοτιμία σε όλα τα γνωστικά πεδία, ευελπιστώντας να εισχωρήσει με το πέρασμα του χρόνου μέσα στις οικογένειες, οι οποίες προετοιμάζουν τα παιδιά πριν εισαχθούν στα σχολεία. Τέλος, στην εκπαίδευση, σημαντικό είναι να γίνεται ελεύθερη διακίνηση ιδεών ώστε να δημιουργούνται ερωτήματα, διότι οι απαντήσεις που έχουν δοθεί μέχρι στιγμής φαίνονται ελλιπείς. Ελάχιστοι είναι οι παντογνώστες στον κόσμο και είναι απαραίτητο να συνειδητοποιήσουμε πως δυστυχώς δεν είμαστε κάποιοι από αυτούς.

Τέλος, θα χρησιμοποιούσα το απόφθεγμα του Σ. Φρόντ «Η σκέψη είναι δράση σε πρόβα» ως μια κυριολεκτική αποσαφήνιση της συνολικής έννοιας και διαδικασίας της περφόρμανς. Η performance art είναι ένα μέσο ψυχοκινητικής άσκησης με πολλαπλά εργαλεία έκφρασης και επικοινωνίας συνδυάζοντας την μετάδοση οπτικοακουστικών αλλά και κιναισθητικών λειτουργιών.

Εργαστήρια

Εξώθερμα και Σπονδυλωτά Τακτικές διπλής επιβίωσης στην ξηρά και το νερό

Περιγραφή και Εκπαιδευτική Μέθοδος του Εργαστηρίου

Το εργαστήριο *Εξώθερμα και Σπονδυλωτά*, επιχειρεί να εξετάσει τη διάσταση του υγρού στοιχείου σε αντιθετικά ή μη αναμενόμενα πλαίσια. Πώς λειτουργούν οι μεταβάσεις και οι αντιθέσεις στην εικαστική performance και τι είδους πεδία συγκροτούνται; Αν η επαφή με το υγρό στοιχείο γίνεται αντιληπτή ως μια εν δυνάμει συνθήκη μεταμόρφωσης για το ανθρώπινο σώμα, σε τι μετατρέπομαστε όταν κολυμπάμε στην ξηρά ή όταν περπατάμε στο ποτάμι;

Τα αμφίβια διαβιούν σε ένα ευρύ φάσμα βιοτόπων, όπως σε χερσαία, υπόγεια, δασικά ή υδάτινα οικοσυστήματα. Διάγουν ένα διπλό βίο μεταξύ δύο στοιχείων και δοκιμάζουν τα όρια ρευστότητας που τους επιτρέπει ή δεν τους επιτρέπει η αμφίβια ζωή τους.

Οι συμμετέχουσες/ες φοιτήτριες/ές κλήθηκαν να εξερευνήσουν τις δυνατότητες μιας φαντασιακής πλαζ και μίας αμφίβιας συνύπαρξης με άλλες/ους λουόμενες/ους στο εσωτερικό μιας Πανεπιστημιακής σχολής, ένα κρύο απόγευμα του φθινοπώρου.

Το workshop ξεκίνησε με μια μονόωρη θεωρητική παρουσίαση κατά την οποία σχολιάστηκαν έργα και καλλιτεχνικές προσεγγίσεις που εκκινούν από την σχέση της φύσης ή των φυσικών στοιχείων και του ανθρώπου. Η παρουσίαση επικεντρώθηκε σε παραδοσιακές τελετουργίες και σύγχρονες επιτελεστικές τακτικές και performances οι οποίες διαπραγματεύονται την υπόσταση της φύσης και των υδάτων σε συνάρτηση με «θεραπευτικές» συνήθειες της καθημερινότητας και γυναικείες* ενσώματες πρακτικές.

Εικαστικά παραδείγματα όπως η Land Art, έργα της Ana Mendieta, της Judy Chicago, της Anna Halprin, οι μέθοδοι του Ινδού guru Osho αλλά και θεωρητικές αναφορές όπως «Ο Κάλιμπαν και η Μάγισσα» της S. Federici και αποσπάσματα από το βιβλίο «Hydrofeminism: Or, on becoming a Body of Water» της A. Neimanis, ήταν ορισμένες από τις αναφορές που σχολιάστηκαν κατά την διάρκεια της παρουσίασης.

Στόχος της πρώτης φάσης του εργαστηρίου, ήταν η εξοικείωση των συμμετεχουσών/όντων φοιτητριών/ητών με θεωρητικές και εικαστικές αναφορές που έχουν σχέση με τον οικοφεμινισμό και με τη φεμινιστική περιβαλλοντική φιλοσοφία, καθώς και η δημιουργία μιας βάσης ενσώματων μεθόδων εργασίας που θα χρησίμευαν στην επιτελεστική παρουσίαση που θα ακολουθούσε.

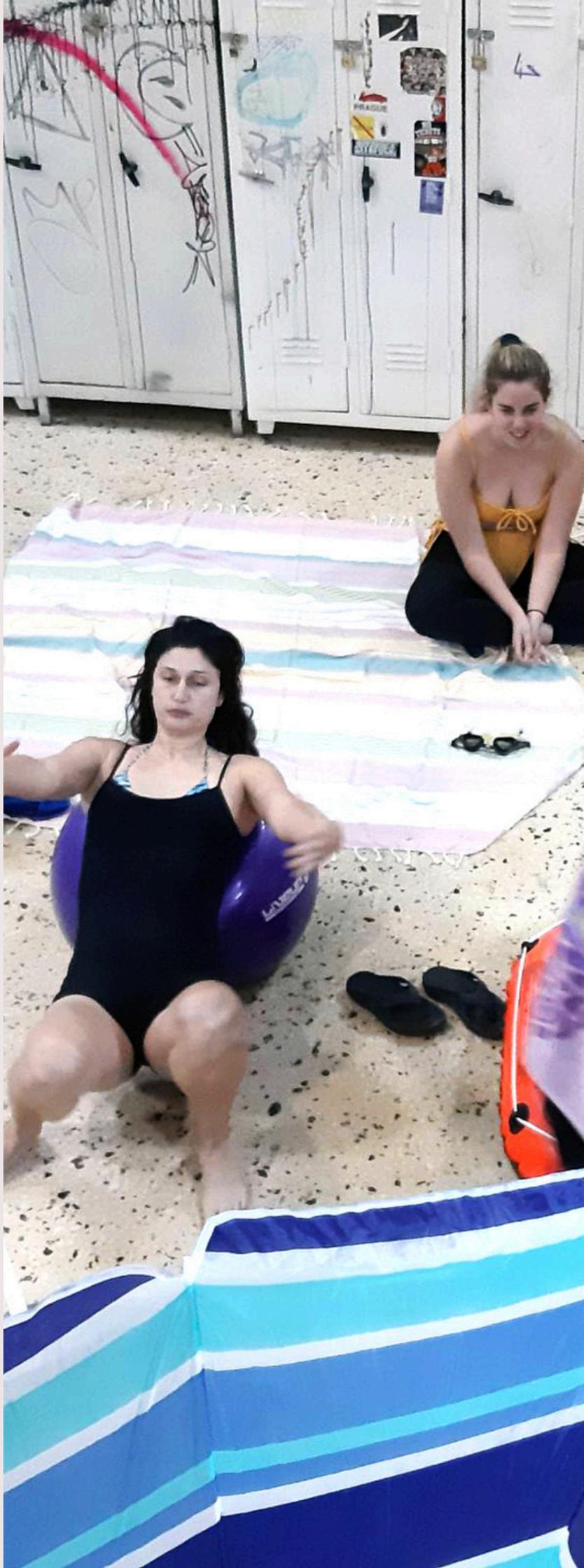
Για την δεύτερη φάση του workshop οι συμμετέχουσες/οντες, κλήθηκαν να βρουν και να φέρουν τα μαγιό τους, καθώς και οτιδήποτε άλλο χρησιμοποιούν στην παραλία, σε λίμνες, ποτάμια ή όταν κολυμπάνε. Τα αντικείμενα που έφεραν, καθώς και τα σκηνικά στοιχεία που είχαν βρεθεί εκ των προτέρων (ομπρέλες, ξαπλώστρες παραλίας κτλ.), χρησιμοποιήθηκαν για την δημιουργία μιας «αμφίβιας» εγκατάστασης η οποία λειτούργησε ως το «σκηνικό» του εργαστηρίου. Με βάση τον επιτελεστικό αυτοσχεδιασμό, οι συμμετέχουσες/ες επιδόθηκαν αρχικά σε ασκήσεις σωματικών ορίων ανά δυάδες, ενώ σε ένα δεύτερο στάδιο τους ζητήθηκε να διαδράσουν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας τον λόγο και δημιουργώντας διαλόγους.

Το εργαστήριο *Εξώθερμα και Σπονδυλωτά* επιχείρησε να αναδείξει μεθοδολογικά «εργαλεία» τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ενσώματες επιτελεστικές τακτικές. Εκκινώντας από ένα κριτικό και αναλυτικό πλαίσιο, επιχειρήσαμε να σκεφτούμε το φύλο, την πολιτική, την οικολογία και την επιτέλεση με γνώμονα τα διευρυμένα μέσα, τις εικαστικές και παραστατικές τέχνες.

Καθώς τα όρια μεταξύ εικαστικών και παραστατικών τεχνών συνεχίζουν να «θολώνουν» και να αλληλεπιδρούν, καθίσταται αναγκαία η επανεξέταση μεθόδων που μας επιτρέπουν να επαναπροσδιορίσουμε «νέου» τύπου τεχνογνωσίες που προκύπτουν.

Πώς αντιμετωπίζουμε ή κατηγοριοποιούμε τις διευρυμένες και πολυεπίπεδες καλλιτεχνικές αναπαραστάσεις του σήμερα; Πώς μπορούμε να προσεγγίσουμε ή να παράγουμε διεπιστημονικές μορφές τέχνης σε διαφορετικά περιβάλλοντα; Επιπλέον, οι πολιτικές ταυτότητας και σώματος, καθώς και τα πολλαπλά πρόσωπα του φεμινισμού φαίνεται να συγχωνεύονται, συνθέτοντας ένα πεδίο διαφορετικών αναγκών και απαιτήσεων. Τα *Εξώθερμα και Σπονδυλωτά* επιχείρησαν να πειραματιστούν με διευρυμένες στρατηγικές και να εξερευνήσουν διεπιστημονικές μεθόδους που σχετίζονται με τις εικαστικές και τις παραστατικές τέχνες.

- ο αστερίσκος δηλώνει διάθεση συμπεριληπτικότητας του όρου, ώστε να εμπερικλύει όσα άτομα το επιθυμούν.

Ασκήσεις ζωότητας - μία γεωγραφία

Περιγραφή και Εκπαιδευτική Μέθοδος του Εργαστηρίου

(Σας προειδοποιώ ότι γράφω όλα τα παρακάτω για να καταλήξω στο συμπέρασμα πως οι πολιτικοί είναι κακοί και φταίνε για όλα.

Γράφω για τις «ασκήσεις ζωότητας» πολλούς μήνες μετά το εργαστήριο στην Φλώρινα. Μέχρι χθες έκαιγε η μεγάλη φωτιά στη Δαδιά. Στο σπίτι μου, που είναι ούτως ή άλλως μικρό, είναι κάπως δύσκολο να περπατήσεις γιατί είναι γεμάτο το πάτωμα με μάσκες και προπς που δούλευα για μια, μέχρι προ ολίγου, επερχόμενη περφόρμανς.

Ετοιμαζόμουν να πάω στην Μακρινίτσα, όμως η εκδήλωση που θα μας φιλοξενούσε ματαιώθηκε. Βλέπω, τη στιγμή που γράφω, στην τηλεόραση, εικόνες από το χωριό. «Σαρωτικό το πέραςμα της κακοκαιρίας Ντάνιελ», «χείμαρρος κατάπιε το κεντρικό πάρκινγκ της Μακρινίτσας».

Η προηγούμενη εκδοχή αυτής της περφόρμανς επίσης κινδύνεψε να ματαιωθεί, ωστόσο τελικά πραγματοποιήθηκε, μόλις λίγες μέρες μετά το τριήμερο εθνικό πένθος που ακολούθησε το πολύνεκρο προσφυγικό ναυάγιο ανοιχτά της Πύλου.

«Είναι από τις μέρες που δεν θα θέλαμε να έχουν ξημερώσει καθόλου», συνεχίζει ο παρουσιαστής, «και εξαιτίας του Ντάνιελ αλλά και για τον άνθρωπο που έπνιξαν στον Πειραιά». «Οργή και θλίψη έχει προκαλέσει ο θάνατος του 36χρονου στο λιμάνι του Πειραιά.».

Τα φοιτητά που συμμετείχαν στις «ασκήσεις ζωότητας» προσκλήθηκαν στην συμμετοχική δράση *#thehead / On becoming an animal* που θα πραγματοποιούσα στα εγκαίνια της κεντρικής έκθεσης της Μπιενάλε Θεσσαλονίκης *Being as communion*. Τα περισσότερα ανταποκρίθηκαν με ενθουσιασμό, ωστόσο κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή αναγκάστηκαν να ακυρώσουν το ταξίδι τους, καθώς και αυτή η περφόρμανς αναβλήθηκε.

Το σιδηροδρομικό δυστύχημα στα Τέμπη συνέβη στις 28 Φεβρουαρίου 2023 κοντά στον οικισμό του Ευαγγελισμού Λάρισας. Του πολύνεκρου δυστυχήματος ακολούθησε επίσης τριήμερο εθνικό πένθος. Η μπιενάλε ματαίωσε ή ανέβαλλε όλες εκείνες τις δράσεις της που θα μπορούσαν να εκληφθούν ως πράξεις εορταστικού χαρακτήρα.

Εκείνα τα φοιτητά που επέμειναν πιο πεισματικά, συμμετείχαν τελικά στην περφόρμανς που πραγματοποιήθηκε μερικούς μήνες αργότερα και συνέβαλαν καθοριστικά στην, οποία, επιτυχία της.

Οι «ασκήσεις ζωότητας» ήταν μια πρόσκληση να εξερευνήσουμε το ζώδες, το (παρ)άλογο, το παράδοξο και το καρναβαλικό ως τρόπους δράσης μιας ομάδας στον δημόσιο χώρο. Τι θα μπορούσε να προκαλέσει στην καθημερινότητα της πόλης και τι θα μπορούσε να μας αποκαλύψει για αυτήν ένα πλήθος ανθρώπων που συγκροτείται, κινείται και συμπεριφέρεται με τέτοιους όρους; Και κάτι ακόμα: πώς θα μας βοηθούσε να σκεφτούμε αυτή την παραδοξότητα ως αναμέτρηση και ως συντονισμό με τον παραλογισμό της ζωής;

«Σοκ και φρίκη για τον θάνατο του 36χρονου» επιμένει η τηλεόραση. Και «ο Ντάνιελ επισκέφθηκε και την Αττική». Έξω από το σπίτι μου είναι σίγουρα πιο δύσκολο να περπατήσεις από ό,τι μέσα. Βρέχει πολύ, φυσάει πολύ δυνατός άνεμος, αστράφτει και βροντάει και εγώ «σώζω» πιο συχνά από ό,τι συνήθως γιατί φοβάμαι μήπως κοπεί το ρεύμα και χάσω αυτά που γράφω.

Στο πρόσφατο έργο μου εξερευνώ πιο συνειδητά κάτι που με γοήτευε πάντα: αυτή την πολιτική διάσταση του καρναβαλικού, τις δυνατότητες αιφνιδιαστικής αλλαγής, ανατροπής, εξέγερσης ακόμα, που φέρει εντός του αυτός ο «ανάποδος κόσμος».

«Όπως είναι απολύτως εμφανές, τον άτυχο άνδρα έσπρωξαν στη θάλασσα μέλη του πληρώματος, ενώ επιχειρούσε να επιβιβαστεί στο πλοίο που έφευγε με τον καταπέλτη κάτω». «Το πλοίο αναχώρησε κανονικά, σαν να μη τρέχει τίποτα». Και όντως δεν έτρεχε τίποτα. Στις θάλασσες μας πληρώματα πνιγούν ανθρώπους συχνά. Ξένους ανθρώπους όμως ως τώρα, αβοήθητους και απελπισμένους. Όπως αυτούς στα ανοιχτά της Πύλου.

Το πλήθος των μεταμφιεσμένων ανθρώπων που παρελαύνει ξέφρενα στη Θεσσαλονίκη εν μέσω όλης αυτής της οδύνης με οδηγεί να επανεξετάσω την εφηβική σκέψη πως είναι τα καθαρά κοστούμια, οι χωρίστρες και οι ξύλινοι τρόποι που ευθύνονται τελικά για όλα αυτά. Οι απαίσιοι, σοβαροί τρόποι ανέμπνευστων ανθρώπων που συσσωρεύουν λεφτά, λένε ψέματα, δεν φτιάχνουν τα τρένα, πνίγουν τους μετανάστες και τους φτωχούς, καίνε τα δάση, σκοτώνουν τα άμοιρα ζώα και μας συμβουλεύουν με αυστηρότητα να μείνουμε σπίτι. Είναι οι πολιτικοί και οι δημοσιογράφοι και οι γιατροί και όλοι οι σοβαροί που έχουν αναλάβει να αξιολογούν, να ιεραρχούν και να οργανώνουν τις αξίες της κοινής μας ζωής. Και είναι τόσο απλό. Όπως το καταλαβαίναμε ως παιδιά. Όλα τα άλλα είναι μαλακίες.

Βρισκόμαστε στην πραγματικότητα αντιμέτωποι με μια αρχετυπική σύγκρουση. Απέναντι τους είναι οι μάσκες και τα τραγούδια.

Η προετοιμασία του περφόρμερ – εργαστήριο γεωποιοητικής I

Περιγραφή και Εκπαιδευτική Μέθοδος του Εργαστηρίου

«Ο Περφόρμερ είναι άνθρωπος της πράξης... υπάρχει πέρα από είδη αισθητικής... Δεν ψάχν[ει] να ανακαλύψ[ει] κάτι καινούριο αλλά κάτι ξεχασμένο. Κάτι τόσο παλιό που όλες οι διακρίσεις ανάμεσα σε είδη αισθητικής, να μην έχουν πια καμιά χρήση ... Η ερώτηση κλειδί είναι αυτή: Ποια είναι η διαδικασία σου; ... Με ποια ποιότητα παραδίνεσαι στον ίδιο σου τον προορισμό;» (Schechner & Wolford 1997, 376 -μετάφραση της συγγραφέως)».

Αν θεωρήσουμε ότι η τέχνη της επιτέλεσης είναι κάτι που δεν δοκιμάζεται, δεν επαναλαμβάνεται και δεν σκηνοθετείται, πού έγκειται η «πειθαρχία» του περφόρμερ; Με ποιο τρόπο προσδιορίζεται η πρακτική του; Ποια είναι τα δομικά υλικά της και γύρω από ποιες αρχές / ποιότητες χρειάζεται να ασκηθεί; Ως δημιουργός, πρακτική ερευνήτρια και διδάσκουσα των παραστατικών τεχνών έχω αναπτύξει τη *γεωποιοητική*, μια μεθοδολογία που εστιάζει στη βιωμένη εμπειρία του τόπου για να τον εξερευνήσει ως ονειρικό αφήγημα του παρόντος. Η πρακτική της γεωποιοητικής ξεκινάει πάντα από το εργαστήριο και θέτει τη διαδικασία του περφόρμερ πάνω σε τρία ζητήματα εργασίας: της παρουσίας ή «ζωντανότητας» (liveness), της συνάντησης με τον άλλον και το χώρο (εσωτερικό ή εξωτερικό) και της σύνδεσης με το προσωπικό, κοινωνικό και πέρα-από-το-ανθρώπινο στοιχείο. Οργανωμένη γύρω από την πειθαρχία της ενσυνειδητότητας (mindfulness), η γεωποιοητική ενσωματώνει πρακτικές της μεταμοντέρνας αμερικανικής γενεαλογίας χορού, όπως τα μοτίβα ανάπτυξης του Body Mind Centering Developmental Movement, το Contemplative Dance Practice της Barbara Dilley και την τεχνική Six Viewpoints, με την παράδοση του σωματικού θεάτρου της σχολής Grotowski. Ο περφόρμερ εξασκείται σε τρόπους συγχρονισμού σώματος και νου, στην κίνηση ως σχέση σώματος, χώρου και Άλλου και στην διαδραστικότητα του εσωτερικού αισθαντικού και συνειρμικού τοπίου του με το εξωτερικό περιβάλλον.

Τον Νοέμβριο του 2022, στα πλαίσια του Performance now v.9 «Η πράξη της περφόρμανς: διαδικασία και κριτική παιδαγωγική» προσκλήθηκα να διδάξω ένα τρίωρο εργαστήριο περφόρμανς στους φοιτητές της Σχολής Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, στην Φλώρινα. Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να εξερευνηθεί μια πρακτική άσκησης του περφόρμερ πέρα από αισθητικά πλαίσια και εννοιολογικές κλίσεις και να διερευνηθεί η έννοια της προετοιμασίας του παραστατικού εαυτού ως κομμάτι της εκπαίδευσής του.

Το εργαστήριο οργανώθηκε σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος οι φοιτητές/συμμετέχοντες εργαστήκαν με τα σώματά τους στο χώρο μέσα από αυτοσχεδιασμούς συγχρονισμού σώματος, νου και χώρου και ατομικές και ομαδικές παρτιτούρες (score) του Contempalitive Dance Practice της Barbara Dilley. Πρόκειται για μια σειρά πρακτικών όπου το κινούμενο σώμα γίνεται μέσο διερεύνησης της αντίληψης. Ο συμμετέχων εργάζεται με το παράδοξο του να είναι δρων (doer) και παρατηρητής (observer) την ίδια στιγμή. Ο ίδιος μετατρέπεται σε ένα μικρό εργαστήριο ζωντανής εμπειρίας, επικεντρωμένο στους τρόπους με τους οποίους σώμα και χώρος συσχετίζονται και δημιουργούν νόημα σε ενεστώτα χρόνο. Το πλαίσιο πρακτικής που δημιουργείται επιτρέπει στον συμμετέχοντα να εξερευνήσει την συσχέτιση φόρμας και περιεχομένου. Επινοεί δράσεις ασκώντας προσοχή στο φυσικό, συναισθηματικό, ψυχολογικό και κοινωνικό του σώμα και αφουγκράζεται κάθε φορά τον αντίκτυπο που δημιουργεί στον χώρο ως πολιτισμική πραγματικότητα τόσο από την πλευρά του περφόρμερ όσο και του θεατή.

Χρησιμοποιώντας ως βάση την παραπάνω πρακτική, οι φοιτητές του εργαστηρίου, στο δεύτερο μέρος επέκτειναν τη σωματική τους πρακτική στο αντικείμενο, την υλικότητα, την αρχιτεκτονική, τον ήχο (ή και λόγο) και σε μια οριζόντια αρχή σύνθεσής τους. Εδώ οι συμμετέχοντες εστιάζουν πάνω στις δυνατότητες του «συμβάντος» ή της «εμπειρίας» ή και της «κατάστασης». Εξερευνούν δηλαδή την ανάδειξη και τη συγκρότηση του μεταιχμιακού χώρου της περφόρμανς, ενός χώρου «ανάμεσα» όπου κάθε είδος ταυτότητας (ψυχολογικής, κοινωνικής, έμφυλης κ.λπ.) μπορεί να αποποιηθεί και να ανασταλεί. Σε ατομικό επίπεδο, το στάδιο αυτό της πρακτικής αναδύει και κινητοποιεί άλλες λειτουργίες του εαυτού που έχουν να κάνουν με το θυμικό, το μη-χρηστικό και παραγωγικό, το κρυμμένο, το ανείπωτο και το πνευματικό. Σε συλλογικό επίπεδο, αναπτύσσει δυνατότητα ορατότητας στη δημόσια σφαίρα καλλιεργώντας διάθεση αυτενέργειας, εμπρόθετης δράσης και ενός εκ νέου τρόπου θεώρησης και οργάνωσης του κόσμου.

Η πρακτική της γεωποιοητικής αναδεικνύει την παραστατική πρακτική ως μια διαδικασία αλληλο-συσχέτισης που επιτρέπει στον συμμετέχοντα/φοιτητή να εργάζεται χωρίς να γνωρίζει, να εξερευνά μέσω παρόρμησης και συνειρμού, να εξετάζει το κρυφό, το λοξό και το αποσιωπημένο, και να προσεγγίζει την καλλιτεχνική σύνθεση ως δράση ανταπάντησης και όχι απαραίτητα επινόηση. Εστιάζει σε μια πρακτική περφόρμανς που στηρίζεται σε τέσσερις βάσεις:

- Έχει ως αφετηρία τη διάνοια του σώματος (την πλαστικότητα, το θυμικό, την παρόρμηση και το συνειρμικό) για να φέρει την ιδέα (concept) ως απόρροια, συμπέρασμα αυτής της δημιουργικής διαδικασίας.
- Ασκεί το σώμα του περφόρμερ πρώτα ως ψυχοσωματικό (psychophysical) και διαλογιστικό (body/mind) δοχείο (container) και έπειτα ως αισθητική φόρμα και φορέα κοινωνικοπολιτικού σημαινόμενου.
- Εμμένει στις έννοιες της διαδικασίας, της παρουσίας (ή ζωντανότητας) και της συνάντησης για τη δημιουργία περιεχομένου.
- Εξερευνά κάθε χώρο (εσωτερικό ή εξωτερικό) ως παραστατικό και εξετάζει τα όρια του ως πολιτικό και κοινωνικό συμβάν.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Wolford Wylam L., Schechner, R. (1997). *The Grotowski Sourcebook*. Λονδίνο: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315004341>

Στρογγυλή τράπεζα

Performance now v.9

Η πράξη της περφόμανς: διαδικασία
και κριτική παιδαγωγική

26.05.2022

Στρογγυλή τράπεζα
18:00

Αναζητώντας μια κριτική
παιδαγωγική για την τέχνη
της performance

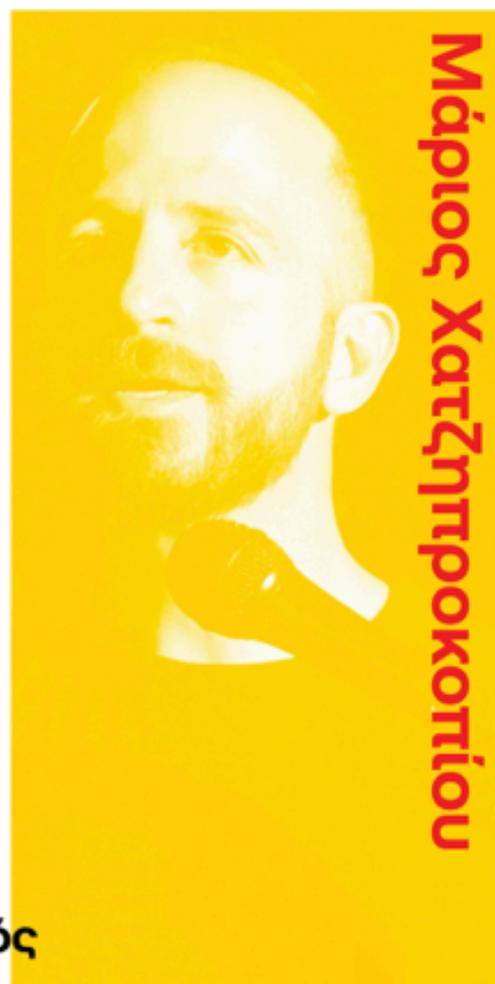
Συμμετέχοντες

Δανάη Θεοδορίδου

Άννα Τζάκου

Μάριος Χατζηπροκοπίου

Συντονισμός

Αγγελική Αυγητίδου
Φωτεινή Καλλέ

Δανάη Θεοδορίδου
Σκηπτίτς και κριτήρια των σύγχρονων
παράστασιών τεχνών

Άννα Τζάκου
Παράγωγο, κρισιολόγος, practice-based
κριτήρια / διδάσκουσα στο Παιδαγωγικό
Παιδαγωγικό

Μάριος Χατζηπροκοπίου
Ποιητής, παράγωγο και θεωρητικός
της επίτασης

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων
Σχολή Πολιτών Τεχνών
Παιδαγωγικό Διαιτητικό Μακεδονίας

Αναζητώντας μια κριτική παιδαγωγική για την τέχνη της performance

Συμμετέχοντες: Δανάη Θεοδωρίδου, Άννα Τζάκου, Μάριος Χατζηπροκοπίου
Συντονισμός: Φωτεινή Καλλέ, Αγγελική Αυγητίδου

16.03.2022

Ανασκόπηση στρογγυλής τράπεζας...

Φωτεινή Καλλέ

Όταν το 2011 βρέθηκα στην Καλιφόρνια για να παρακολουθήσω ένα εργαστήριο περφόρμανς των La Rocha Nostra, μου γεννήθηκαν πολλές απορίες και ερωτήσεις σχετικά με την παιδαγωγική της περφόρμανς. Και αυτό για δυο λόγους: πρώτον γιατί συνειδητοποίησα για πρώτη φορά την επίδραση που ένα εργαστήριο για τη περφόρμανς έχει όχι μόνο στο έργο μου, αλλά και σε εμένα την ίδια και δεύτερον διότι, ερευνώντας λίγο αργότερα την παιδαγωγική μεθοδολογία των La Rocha Nostra, διάβασα πως το παιδαγωγικό τους έργο είναι και ένα πολιτικό πρότζεκτ καθώς «εκπαιδεύουν» τους συμμετέχοντες όχι με σκοπό να τους κάνουν επιδέξιους καλλιτέχνες της περφόρμανς αλλά με σκοπό να κάνουν τις ιδέες των συμμετεχόντων περισσότερο επικίνδυνες. Αυτό μπορεί να συμβεί, σύμφωνα πάντα με τους ίδιους, αν επιτύχουν το εργαστήριο αυτό για τη περφόρμανς να αποτελέσει μια αποστρατικοποιημένη ζώνη όπου μπορούν να λάβουν χώρα σημαντικές ριζοσπαστικές συμπεριφορές και να αναπτυχθεί προοδευτική σκέψη, αν είναι εφικτό, όχι μόνο για τη διάρκεια του εργαστηρίου. Όπως γράφουν οι ίδιοι, ένα κίνητρο για την διεξαγωγή ενός συμμετοχικού εργαστηρίου για την περφόρμανς, είναι η ενδυνάμωση των ίδιων των συμμετεχόντων ως κοινωνικά και πολιτικά όντα (Gómez-Reña & Sifuentes, 2011).

Πώς μπορεί όμως κάποιος να ταιριάξει υπάρχουσες παιδαγωγικές πρακτικές με έννοιες όπως αντίσταση, διαμάχη ή και ρήξη όταν αυτές οι έννοιες έρχονται σε επαφή με την εξουσία και την κηδεμονία που προϋποθέτει η εκπαίδευση; Πώς μπορεί δηλαδή κανείς να διδάξει το «πολιτικό», την οντολογική αυτή στιγμή της ρήξης, εκείνο το συμβάν που θα διαταράξει την εκάστοτε καθεστηκυία τάξη (Σταυρακάκης & Σταφυλάκης, 2008), ακόμη και αυτή ενός εκπαιδευτικού πλαισίου, προκειμένου να αναδυθούν νέες όψεις του κόσμου; Πώς μπορεί επίσης ένας καλλιτέχνης να χειραφετηθεί, να χρησιμοποιήσει την δική του βούληση και νοημοσύνη δίχως να «υποκύψει» στην αυθεντία του εκπαιδευτή; Ο Charles Garoian (1999), καλλιτέχνης και θεωρητικός της περφόρμανς, μιλάει κι εκείνος για μια χειραφετική «παιδαγωγική» της τέχνης της περφόρμανς, ένα νέο είδος δημόσιας τέχνης το οποίο δίνει έμφαση στις συλλογικές διαδικασίες έναντι της παραγωγής πολιτιστικών αντικειμένων. Αποφεύγοντας, όπως γράφει, να επικεντρωθεί στην ίδια την παιδαγωγική μεθοδολογία της περφόρμανς ή στην αυθεντία ενός μόνο ατόμου, η παιδαγωγική αυτή προσέγγιση ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες του εργαστηρίου να εργαστούν συλλογικά, να συζητούν ή να αναλογίζονται πάνω στα όποια θέματα προκύπτουν και να συμβάλουν ενεργά στις αλλαγές. Πιο συγκεκριμένα, ο Garoian αναφέρεται σε μια μορφή «πολιτισμικής δημοκρατίας» καθώς δημιουργεί συνθήκες αστάθειας, απροσδιόριστες κι επιρρεπείς στην πολυπλοκότητα και την αντίφαση των ορίων: των ορίων ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο, του εγώ και του άλλου. Πώς όμως πρακτικά επιτυγχάνεται αυτό; Πώς μπορεί κανείς να παρακάμψει την πίεση του ίδιου του συστήματος σε θέματα εφαρμογής και αποτελεσματικότητας μιας μεθοδολογίας και να στραφεί σε έννοιες όπως η προσωπική ενδυνάμωση, η δημοκρατία, η κριτική σκέψη και δράση; Πώς μπορεί κανείς να παρακάμψει την ανάγκη ενός εκπαιδευτικού συστήματος για απτά αποτελέσματα;

Ταυτόχρονα πολλοί καλλιτέχνες όπως η Marina Abramović, ο Guillermo Gómez-Peña, ο Al Paldrok κ.ά. αλλά και θεωρητικές προσεγγίσεις από τον χώρο της παιδείας όπως θα δούμε παρακάτω, μιλάνε για τη σημασία του ρίσκου ή την δυνατότητα να κάνει κανείς λάθος και την αξία αυτού του εργαλείου στην παιδαγωγική διαδικασία. Και το ρίσκο νοείται εδώ όχι ως παρόρμηση, άγνοια ή αυθαίρετη μη τήρηση κανόνων, αλλά κυρίως ως μη συμβατική σκέψη και δράση, δηλαδή μία υπέρβαση της κοινής λογικής ή του τρόπου με τον οποίο έχουμε μάθει να σκεφτόμαστε και να δημιουργούμε. Ο Ken Robinson (2013), ένας σύγχρονος παιδαγωγός μας λέει ότι αν δεν είμαστε προετοιμασμένοι να κάνουμε λάθος δεν θα καταλήξουμε ποτέ σε κάτι πρωτότυπο. Μια ιδιότητα της οποίας τα οφέλη απολαμβάνουμε ως παιδιά αλλά χάνεται στη συνέχεια κατά την ενηλικίωση, μέσα από τις επιταγές ενός εκπαιδευτικού συστήματος αρχικά και μιας οικονομίας αργότερα, το οποίο επιβραβεύει το αποτέλεσμα και όχι την προσπάθεια και κυρίως στιγματίζει το λάθος.

Ο Jacques Rancière στον *Αδαή Δάσκαλο* (2008) μιλάει επίσης για την νοημοσύνη που επαναπαύεται όπου εκλείπει η ανάγκη, και ανάγκη είναι εδώ η βούληση και η δύναμη να κινητοποιείται κανείς, να ενεργεί σύμφωνα με δική του πρωτοβουλία. Μια τέτοια δύναμη ωστόσο εξασθενεί όταν δεν τοποθετείται μπροστά σε νέες προκλήσεις, διαμάχες και συνθήκες ύπαρξης. Αντίστοιχα, σε μία συνέντευξη της Marina Abramović και στην ερώτηση αν μπορούσε να δώσει μία μόνο συμβουλή σε όλους του φοιτητές της, παλιούς και νέους, ποια θα ήταν αυτή, εκείνη απάντησε: «να πάρουν ένα ρίσκο!» (Abramović, 2003).

Όλη αυτή η ιδέα του ρίσκου, της υπέρβασης των προσωπικών ορίων, του τρόπου με τον οποίο έχουμε μάθει να αντιλαμβανόμαστε και να προσδιορίζουμε τον κόσμο, ή αλλιώς τη διάσχιση των ορίων (*border crossing*) για την οποία μιλάει και ο καλλιτέχνης Guillermo Gómez-Peña, ακούγεται ιδιαίτερα ελκυστική και δυνατή. Ωστόσο, πώς μπορεί κάποιος να θέσει στα πλαίσια ενός εργαστηρίου για την περφόρμανς μια τέτοια ιδέα όταν η ασφάλεια και η ακεραιότητα των συμμετεχόντων είναι αδιαπραγμάτευτη συνθήκη; Με ποιους όρους μπορεί να ενεργοποιήσει μία συνθήκη ρίσκου ή αβεβαιότητας, να δημιουργήσει νέες καταστάσεις ύπαρξης και συνύπαρξης με σκοπό να οδηγηθούν οι συμμετέχοντες σε δημιουργικά αποτελέσματα και επιτελέσεις χωρίς ωστόσο να διακυβεύεται η σωματική και ψυχολογική τους ασφάλεια ή ακόμα και η σύμπνοια των μελών της ομάδας;

Ο καλλιτέχνης με το ψευδώνυμο Anonymous Boh μέλος της νομαδικής συλλογικότητας Non Grata, σε μία από τις δέκα εντολές προς τον καλλιτεχνικό κόσμο και όχι μόνο, γράφει: *escape your comfort zone*, αποδράστε από τη ζώνη άνεσης σας (Anonymous Boh, 2013). Αντίστοιχα, ο ίδιος ως Al Pladrok στο δεύτερο βιβλίο που εξέδωσε η ομάδα (Non Grata, 2007), αναφέρει ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα στον σύγχρονο κόσμο σε ατομικό επίπεδο είναι η αυτολογοκρισία. Οι άνθρωποι δεν πιστεύουν στις δυνατότητες των δικών τους επιλογών και ονείρων. Πιστεύει ότι μόνον όταν ένας άνθρωπος έχει κάτι να πει ως άτομο μπορεί να έχει κάτι να πει και ως καλλιτέχνης. Για αυτό και στην Academia Non Grata, μια εννοιολογική εκπαιδευτική-πολιτική «ακαδημία» την οποία ίδρυσαν το 1998, καλούνταν να διδάξουν επιστήμονες και καλλιτέχνες όλων των ειδικοτήτων, ενώ οι φοιτητές όφειλαν συχνά να συμμετέχουν σε κοινωνικές ή εθελοντικές δράσεις. Όπως γράφει και ένα από τα ιδρυτικά της μέλη σε συνέντευξή του, η αξία της τέχνης έγκειται στην προσφορά μη παραδοσιακών στρατηγικών που μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει στην καθημερινή ζωή (Non Grata, 2002). Ποιες όμως θα μπορούσαν να είναι αυτές οι στρατηγικές που θα έβρισκαν εφαρμογή στην καθημερινότητα και πώς θα μπορούσε κανείς να τις διδάξει στα πλαίσια μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας με εργαλείο την τέχνη της περφόρμανς;

Στο βιβλίο της *How we teach performance art* (2014), η Valentin Torres μιλά κι εκείνη για την παιδαγωγική της περφόρμανς ως μια ουμανιστική παιδαγωγική προσέγγιση, με την έννοια ότι τοποθετεί το άτομο στο κέντρο της διαδικασίας της. Κατά αυτή την έννοια, συνεχίζει, και η ίδια η διδασκαλία της περφόρμανς, ενισχύει την ανάγκη για αυτοπραγμάτωση, διέγερση, πειραματισμό και ενδυνάμωση, καθώς η γνώση που παράγεται μέσα από την εμπειρία και το παιχνίδι με έννοιες, όρους και πρακτικές βοηθάει στην ανάπτυξη της μοναδικότητας του ατόμου, κάτι που ισχύει ως στόχος για το σύνολο της σύγχρονης παιδαγωγικής επιστήμης. Ωστόσο, αναφέρει ότι η διδακτική της περφόρμανς βρίσκεται ακόμα στα αρχικά της στάδια και οι εκπαιδευτές εξακολουθούν να είναι καλλιτέχνες-επαγγελματίες που βασίζουν τις μεθόδους τους κυρίως στη δική τους καλλιτεχνική εμπειρία. Επομένως, το ενδιαφέρον παραμένει στην προσωπικότητα του/της εκάστοτε καλλιτέχνη και στην παιδαγωγική δυναμική που θα καταφέρει να αναπτύξει ο/η ίδιος στα μαθήματα-εργαστήρια του/της, στη δυναμική των διαπροσωπικών σχέσεων που θα δημιουργήσει.

Αυτά τα γράφει η Torres το 2014, έχοντας ως αναφορά μια μακριά λίστα καλλιτεχνών που είτε διδάσκουν σε πανεπιστήμια είτε σε εργαστήρια για τη περφόρμανς. Θα μπορούσαμε σήμερα να μιλήσουμε για έναν κοινό τόπο τον οποίο μοιράζονται όλες αυτές οι προσεγγίσεις και η δυνατότητα να στοιχειοθετηθεί μια παιδαγωγική μεθοδολογία που να απολαμβάνει κάποιες βασικές αρχές; Θα μπορούσε η παιδαγωγική της περφόρμανς να προτείνει μια κριτική παιδαγωγική που να συμπυκνώνει κοινωνικές, πολιτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις και να διαπραγματεύεται όρους όπως δημοκρατία, κοινότητα, ατομικότητα και υπηκοότητα;

Στα βασικά αυτά ερωτήματα κλήθηκαν οι καλεσμένοι της στρογγυλής τράπεζας να δώσουν τις δικές τους απαντήσεις, μέσα από την προσωπική τους εμπειρία ως καλλιτέχνες που διδάσκουν σε ακαδημαϊκούς και μη φορείς. Η Δανάη Θεοδωρίδου, σκηνοθέτης και ερευνήτρια των σύγχρονων παραστατικών τεχνών παρουσίασε τα συμπεράσματα της μέσα από την εμπειρία των δύο πρότζεκτ καλλιτεχνικής έρευνας που έκανε τα τελευταία οκτώ χρόνια. Το πρώτο αφορούσε την πρακτική της σύγχρονης δραματουργίας και περιλάμβανε μια σειρά εργαστηρίων και ανοιχτών συζητήσεων με θέμα τη σύγχρονη δραματουργία στην περφόρμανς απευθυνόμενο σε καλλιτέχνες των παραστατικών και εικαστικών τεχνών, καθώς και σε θεωρητικούς των ίδιων πεδίων. Το δεύτερο επικεντρώθηκε στην πρακτική της δημοκρατίας και του δημόσιου λόγου και περιλάμβανε επίσης μια σειρά εργαστηρίων περφόρμανς στα οποία συμμετείχαν κάτοικοι διαφόρων ευρωπαϊκών πόλεων, μη επαγγελματίες καλλιτέχνες.

Η Άννα Τζάκου, περφόρμερ, σκηνοθέτης και ερευνήτρια που βασίζεται στη πρακτική, μίλησε μέσα από την εμπειρία και την έρευνα της η οποία ακολουθεί τις αρχές του Βουδισμού και της Γεωγραφίας ως πρακτικές και τη σχέση τους με την περφόρμανς, καθώς και για τη σύσταση μιας παραστατικής πρακτικής σώματος τοπίου. Ο Μάριος Χατζηπροκοπίου, ποιητής, περφόρμερ και θεωρητικός της επιτέλεσης μίλησε για τις πρακτικές περφόρμανς και γραφής και το πως διδάσκονται σήμερα. Η ερευνά του εστιάζει σε επιτελέσεις μετανάστευσης και προσφυγικότητας, σύγχρονες επαναγνώσεις του αρχαίου δράματος, επιτελέσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας, καθώς και τελετουργικές επιτελέσεις θρήνου.

Έχοντας υπόψιν μας ότι η περφόρμανς είναι μία μορφή τέχνης η οποία δεν εστιάζει σε πρακτικές δεξιότητες, μπορεί να παρουσιαστεί σε οποιονδήποτε χώρο, ιδιωτικό ή δημόσιο, καλλιτεχνικό ή μη, από ένα ή πολλά άτομα και να παρουσιαστεί ως ατομικό καλλιτεχνικό ή κοινοτικό έργο, αυτή δημιουργεί εξ ορισμού μία ευρύτητα πιθανοτήτων ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία που θα μπορούσε κάποιος να ακολουθήσει. Ταυτόχρονα, η ιστορική της καταγωγή ως μια μη επαναλαμβανόμενη, μη τυποποιημένη μορφή τέχνης άρρηκτα συνδεδεμένη με το σώμα του καλλιτέχνη ο οποίος βιώνει σε ζωντανό χρόνο και χώρο την ίδια τη διαδικασία παραγωγής του έργου σε μια ανοιχτή και ισότιμη συνομιλία με το θεατή, οδήγησε τη στρογγυλή αυτή τράπεζα σε ένα κεντρικό ερώτημα: «Πώς μπορούμε ουσιαστικά να διδάξουμε περφόρμανς μέσα από τις ίδιες τις αρχές της περφόρμανς;».

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν διεκδικούν μια εξ ολοκλήρου νέα προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ιδιαίτερα στην καλλιτεχνική εκπαίδευση· από την κατάργηση του dualισμού μεταξύ θεωρίας και πρακτικής, ως την επαναδιατύπωση της σχέσης εκπαιδευτή-εκπαιδευμένου σε μια οριζόντια και ανοιχτή διαδικασία μάθησης. Με τη χρησιμοποίηση χώρων που δεν τοποθετούν το σώμα του εκπαιδευμένου σε προκαθορισμένη θέση, καθιστή σε έδρανα, σε στοίχιση ή όρθια, σε συνδυασμό με την κατάργηση της σωματικής απόστασης μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευμένου δημιουργείται εξ αρχής μια συνθήκη συμπερίληψης ενώ ταυτόχρονα αποφεύγεται χωρικά η τοποθέτηση του εκπαιδευτή σε θέση ισχύος. Αυτό βέβαια δεν είναι αρκετό για να υπάρξει μια ανοιχτή και ισότιμη διαδικασία μάθησης η οποία να μη στηρίζεται στην αυθεντία του εκπαιδευτή. Δεν προκαθορίζει ωστόσο το είδος του μαθήματος, αφήνοντας περισσότερο ανοιχτό το ενδεχόμενο μιας συνύπαρξης θεωρίας και πράξης καθώς στόχος είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων μέσω του πειραματισμού με έμφαση στη διαδικασία έναντι του αποτελέσματος και σε αντίστιξη με τη συσσώρευση γνώσης.

Ποιες είναι όμως οι δεξιότητες εκείνες που χρειάζεται η περφόρμανς και που οφείλει η παιδαγωγική της να συμμαριστεί; Στο ερώτημα αυτό οι ομιλητές απάντησαν μέσα από τις δικές τους αξίες θέτοντας στην εργαλειοθήκη της παιδαγωγικής της περφόρμανς συνθήκες όπως το να αποδέχεται κανείς το λάθος ως αναπόσπαστο κομμάτι της δημιουργικής διαδικασίας καθώς και τη θετική επίδραση που μπορεί αυτό να έχει στην βαθύτερη κατανόηση των εσωτερικών προθέσεων και προβληματισμών του καλλιτέχνη-συμμετέχοντα. Μίλησαν για το όνειρο ως παιδαγωγικό εργαλείο αλλά και τη πειθαρχία στον αντίποδα αυτού, ως κατάσταση του νου και τρόπου διερεύνησης της εσωτερικής τοπιογραφίας. Η συνεχής προσπάθεια τοποθέτησης του ατόμου σε διαφορετικές, από τις συνηθισμένες, συνθήκες ύπαρξης και συνύπαρξης, έτσι ώστε νέες όψεις του εαυτού και του κόσμου να αναδυθούν, ήταν μια ακόμη προσέγγιση η οποία προτάθηκε και ως εργαλείο προκειμένου να σαμποτάρει κανείς ακόμα και την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία όταν αυτή τείνει να αποκτά παγιωμένες τακτικές και διαδικασίες. Γενικότερα, θα λέγαμε η πρόθεση να κινητοποιεί ο εκπαιδευτής ερωτήματα αντί να δίνει απαντήσεις, η βαθιά ενδοσκόπηση και η παρατεταμένη παρατήρηση του τρόπου με τον οποίο το σώμα ανταποκρίνεται και όχι δρα, η γνώση δηλαδή που παράγεται από το σώμα, το όνειρο αλλά και η βιωμένη ιστορία ως σημείο εκκίνησης, υπήρξαν ορισμένα μόνο από τα εργαλεία που αναφέρθηκαν, σε μια προσπάθεια να αποφύγει κανείς τις γραμμικές δομές και να αναπτύξει τις αντίστοιχες δεξιότητες. Δεξιότητες που δεν γίνονται πάντοτε άμεσα ορατές καθώς σχετίζονται με εσωτερικές ποιότητες του ατόμου, όπως η συνείδηση της σχέσης σώματος και νόησης, η ενσυναίσθηση και η ικανότητα του να επαναπροσδιορίζεται ως άτομο και ως ικανό κοινωνικό όν.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Abramovic, M. (2003). *Marina Abramović: Student Body: Workshops, 1979-2003 Performances, 1993-2003*. Charta.
- Garoian, C. R. (1999). *Performing Pedagogy: Toward an Art of Politics*. State University of New York Press.
- Gómez-Peña, G. (2005). *Ethno-Techno: Writings on performance, activism, and pedagogy*. Routledge.
- Gómez-Peña, G., & Sifuentes, R. (2011). *Exercises for Rebel Artists: Radical Performance Pedagogy*. Routledge.
- Létourneau, André-É. (2007), The Charm of Intimacy. In Non Grata (Eds.), *Non Grata: Art of the Invisibles, performances 1998-2007* (pp. 5-14), Non Grata.
- Non Grata (Eds.) (2002). *Non Grata 1, Art of the Invisibles*. Non Grata.
- Non Grata (Eds.) (2007). *Non Grata 2, Art of the Invisibles: performances 1998-2007*. Non Grata.
- Non Grata (Eds.) (2012). *Non Grata 3, Art of the Invisibles: performances 2008-2011*. Estonia.
- Paldrok, A. *Do you feel close to some form of activism?* (συνέντευξη). Non Grata: Personal Archive.
- Pirtola, E. (2007). Non Grata, *Art of the Invisibles, Performances 1998-2007* (pp. 30-31). Non Grata.
- Rancière, J. (2008). *Ο Αδαής Δάσκαλος*. Νήσος.
- Robinson, K. (2013). «School kills creativity Gr.Subs». Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2016 από το <https://www.youtube.com/watch?v=6gx2uVJMaAY>
- Robinson, K. (2015). *Creative Schools*. Penguin.
- Σταυρακάκης, Γ. & Σταφυλάκης, Κ. (Επιμ.) (2008). *Το Πολιτικό στη Σύγχρονη Τέχνη* (σσ. 13-44). Εκκρεμές.
- Torrens V. (Ed.) (2014). *How we teach performance art: university courses and workshop syllabus*. Outskirts press.

Βιογραφικά

Αγγελική Αυγητίδου

Βιογραφικό

Η Αγγελική Αυγητίδου σπούδασε Αρχιτεκτονική στο Α.Π.Θ. και Καλές Τέχνες στο Central Saint Martins College of Art and Design, University of the Arts (MA, PhD). Έχει εκθέσει το έργο της διεθνώς σε χώρους που συμπεριλαμβάνουν το ICA (Λονδίνο) και το Γαλλικό Μουσείο Φωτογραφίας και έχει πάρει μέρος στη Μπιενάλε Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης, στο Φεστιβάλ Performance της και στη Διεθνή Μπιενάλε Performance *Deformes* (Χιλή). Ήταν μέλος της εθνικής εκπροσώπησης της Ελλάδας στην Prague Quadrennial of Performance Design and Space (2015) και στη 15η Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής της Μπιενάλε της Βενετίας (2016). Είναι συγγραφέας των «Performance Art: Education and Practice» (Routledge, 2023), «Performance art: the basics» (University Studio Press, 2020), επιμελήτρια του «Δημόσια Τέχνη, Δημόσια Σφαίρα» (University Studio Press, 2021) και συν-επιμελήτρια του «Performance now v.1: Επιτελεστικές πρακτικές στην τέχνη και δράσεις in situ» (ΙΩΝ, 2013). Τα καλλιτεχνικά και ερευνητικά της ενδιαφέροντα συμπεριλαμβάνουν το καθημερινό, τις αυτοβιογραφικές πρακτικές, την performance και την πολιτική καθώς και την performance, την τεκμηρίωση της και το αρχείο. Διευθύνει τα γεγονότα Performance now από το 2010. Είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια και διδάσκει στο εργαστήριο *Performance Art (επιτελεστικές καλλιτεχνικές πρακτικές)*, στο Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών της Σχολής Καλών, του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Εύα Γιαννακοπούλου

Βιογραφικό

Η Εύα Γιαννακοπούλου μεγάλωσε στην Ιθάκη, ενώ αυτό το διάστημα ζει και εργάζεται στην Αθήνα. Στο παρελθόν έχει ζήσει στη Νάπολη, τη Βαρκελώνη, την Κωνσταντινούπολη και το Βερολίνο. Έχει παρουσιάσει περφόρμανς σε διάφορες πλαζ, πλατείες, ποτάμια, πάρκα και αυτοσχέδιες σκηνές στον δημόσιο χώρο, ενώ τα έργα της έχουν εκτεθεί σε μουσεία, ιδρύματα, γκαλερί και φεστιβάλ: PCAI-POLYGREEN CULTURE AND ART INITIATIVE (Ιχθυολατρεία, 2023, συμπαραγωγή Ελλάδα, Πορτογαλίας και Ιταλίας στα πλαίσια του project Stronger Peripheries, με την συνχρηματοδότηση του Creative Europe), Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (Kin Baby, FUTURE N.O.W, 2021), Μουσείο Μπενάκη («The Same River Twice», 2019, «The Equilibrists», 2016. Επιμέλεια και διοργάνωση Ίδρυμα ΔΕΣΤΕ και New York Museum, Νέα Υόρκη), Goethe Institut Athen («Weasel Dance», 2019), Μπιενάλε Αθήνας 2018: ANTI, Μπιενάλε Αθήνας 2015-2017: ΟΜΟΝΟΙΑ (2016), Material Art Fair (Πόλη του Μεξικού, 2017), Ίδρυμα Rosa Luxemburg (Βερολίνο, «Autonomy Help ME!», ατομική έκθεση, 2015). Έχει συνεπιμεληθεί και συνδιοργανώσει καλλιτεχνικά πρότζεκτ και επιτελεστικές εκδηλώσεις, ενώ το 2013-14 ήταν συνεργάτρια του MPA-B (Month of Performance Art, Βερολίνο). Είναι υποψήφια διδάκτορας της ΑΣΚΤ (Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών).

Jorge Cabieses-Valdés

Βιογραφικό

Ο Jorge Cabieses-Valdés είναι εικαστικός (MFA Fine Art, Goldsmiths College, University of London and Master in Visual Arts, University of Chile) και μουσικός (*Tobias Alcayota, Porcelanatron*, μεταξύ άλλων έργων). Έχει εκθέσει ατομικά τόσο στη Χιλή όσο και στο εξωτερικό στους εξής χώρους: MAVI, Chile (2022)· D21 Proyectos de Arte, Chile (2020)· Museo de Artes Decorativas, Chile (2018)· Beton 7 Gallery, Greece (2017)· MNBA, Museo sin Muros, Chile (2016)· Co Galería, Chile (2015)· Sala de Arte CCU, Chile (2014)· Galería XS, Chile (2014)· Galería Temporal, Chile (2013)· HIAP Kaapelin Galleria, Finland (2012)· Galería Tajamar, Chile (2011) and Museo de la Solidaridad, Chile (2011).

Η δουλειά του έχει εκτεθεί συλλογικά σε διάφορους χώρους τέχνης, επιλεκτικά: Royal Gallery, Hyunghee Museum of Contemporary Art, South Korea (2013)· Centro de Arte CeAC, Chile (2011)· Museo de Arte Contemporáneo, Chile (2011)· Forman's Smokehouse Gallery, UK (2010)· Galería Otro Espacio, Spain (2009)· De Service Garage, Holland (2008)· Wallis Gallery, UK (2008)· Brussels Biennale Side Project, Belgium (2008)· Sassoon Gallery, UK (2008)· Hyunghee Museum, South Korea (2007)· Arti et Amicitiae, Holland (2008)· Warande Cultural Center, Belgium (2007)· Museo de las Américas, Spain (2006)· Galería Animal, Chile (2005)· Galería Gabriela Mistral, Chile (2004)· Το 2013 συμμετείχε στο Incheon Art Platform residency program στη Νότια Κορέα και το 2011 στο HIAP (Helsinki International Art Program) στη Φινλανδία. Έχει απονεμηθεί τις υποτροφίες FONDART (2020, 2018, 2012, 2010 και 2005), Presidente de la República (2006) και DIRAC (2005). Η δουλειά του σε performance και ήχο έχει παρουσιαστεί (επιλογή): Irida Visions Festival Greece (2023)· AFA Gallery, Chile (2019)· Gallery Weekend, Chile (2018)· Beton 7 Gallery, Greece (2017)· Idryma 2.14, Greece (2017)· Irida Theatre, Greece (2015)· ASFA BBQ Bodies That Resist, Athens School of Fine Arts, Greece (2015) and Galería Gabriela Mistral, Chile (2013).

www.jorgecabiesesvaldes.cl

jorgecabieses-valdes.bandcamp.com

Δανάη Θεοδωρίδου

Βιογραφικό

Η Δανάη Θεοδωρίδου είναι σκηνοθέτρια και ερευνήτρια των σύγχρονων παραστατικών τεχνών με έδρα τις Βρυξέλλες. Η καλλιτεχνική της έρευνα μελετά το «κοινωνικό φαντασιακό», την πρακτική της δημοκρατίας, και τον τρόπο που η τέχνη μπορεί να συμβάλλει στην ανάδειξη εναλλακτικών κοινωνικοπολιτικών μοντέλων συνύπαρξης. Διδάσκει στο Fontys University of Applied Sciences της Ολλανδίας και στο Τμήμα Θεάτρου του ΑΠΘ, επιμελείται ερευνητικά προγράμματα καλλιτεχνικής έρευνας, παρουσιάζει και δημοσιεύει την έρευνά της διεθνώς. Είναι μία από τις συγγραφείς του βιβλίου *The Practice of Dramaturgy: Working on Actions in Performance* (Valiz, 2017) και η συγγραφέας του βιβλίου *PUBLICING: Practising Democracy Through Performance* (Νήσος, 2022). www.danaetheodoridou.com

Φωτεινή Καλλέ

Βιογραφικό

Η Φωτεινή Καλλέ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1978. Σπούδασε Ζωγραφική στην ΑΣΚΤ της Αθήνας και Performance Design and Practice στο Central Saint Martins College of Art and Design του Λονδίνου με υποτροφία από το Ίδρυμα Αλέξανδρου Σ. Ωνάση. Είναι διδάκτωρ του ΑΠΘ του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών με υποτροφία από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών. Η διδακτορική της διατριβή (Α.Π.Θ., 2019) διαπραγματεύεται το ζήτημα της «ζωντανής τέχνης» και τη σχέση της με πολιτικές και παιδαγωγικές θεωρίες και πρακτικές. Έχει παρουσιάσει το έργο της στο Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Θεσσαλονίκη 2019, στην Athens Biennale 2015-2017, στο Diverse Universe Performance Festival, Εσθονία 2015, Month of Performance Art, Βερολίνο 2014, 2ο Διεθνές Εικαστικό Φεστιβάλ Πάτρας, 2013, κ.ά. Έχει επίσης λάβει μέρος σε συμμετοχικά εργαστήρια στην Ευρώπη και την Αμερική που διαπραγματεύονται το σώμα ως φορέα πολιτισμού, την έννοια της ουτοπίας, την σημασία του χώρου και του αντικειμένου στην ζωντανή τέχνη (La Pocha Nostra performance art laboratory, PAI, Σαν Φρανσίσκο 2011, Nezaket Ekici long duration performances, University of the Arts, Βερολίνο 2013, κ.ά). Από το 2019 διδάσκει μαθήματα σχετικά με την τέχνη της περφόρμανς στο Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών της Σχολής Καλών Τεχνών του ΠΔΜ. Είναι ιδρυτικό μέλος της καλλιτεχνικής ομάδας *The Girls* και το έργο της κυμαίνεται ανάμεσα σε εγκαταστάσεις, περφόρμανς και βίντεο.

Λίτσα Κιούση

Βιογραφικό

Η Λίτσα Κιούση (GR, 1977) είναι χορογράφος, χορεύτρια και performer με έδρα το Βερολίνο. Το πιο πρόσφατο έργο της «An Empire» είναι μια συνεργασία με τον εικαστικό Richard Hancock (UK/DE). Η εγκατάστασή τους «Fragments Of An Empire» παρουσιάστηκε κατά τη διάρκεια του Sommerfest στο Alte-Münze. Η Κιούση κυκλοφόρησε πρόσφατα το πρώτο της άλμπουμ spoken word & noise με τίτλο «there's been trouble in paradise - The Vinyl». Το χορογραφικό της έργο «There's been trouble in paradise», «Where is the most beautiful funeral?», «Dream Inspector», και «watching alice», έχει παρουσιαστεί σε κλαμπ, γκαλερί και θέατρα όπως Schaubühne Lindenfels (Λειψία), Rebound club (Αθήνα), Temporary Home-Documenta 12 (Κάσελ), Schwelle7, Eira33 (Λισαβόνα), Panke (Βερολίνο), 638 Kilo Tanz und weitere Delikatessen Festival (Έσσεν), Off-limits Festival (Ντόρτμουντ), και Slim Week - A Multidisciplinary Music & Art Event (Βερολίνο). Η εγκατάσταση *Visiting Time(s)*, έχει παρουσιαστεί στη γκαλερί Weiße Würfel στη Λειψία, στο Panke Berlin, στο Henrys Dream Festival στο Roskilde και στο Berlin Soup Art Festival στην Κοπεγχάγη. Το *Visiting Time(s)*, μια σειρά επιμελημένων performative events με τον εικαστικό Richard Hancock (hancock&kelly) και τους μουσικούς Jochen Arbeit (Einstürzende Neubauten) και Hopek Quirin, παρουσιάστηκε στο Panke Berlin.

Ως ανεξάρτητη χορεύτρια/περφόρμερ έχει συμμετάσχει σε παραγωγές διαφόρων καλλιτεχνών, όπως Sven Seeger, Guillermo Gómez Peña/La Pocha Nostra, Martijn Tellinga, Luise Wagner, LaborGras, Chantal Yzermans/Radical Low, Cosmin Manolescu, unitedOFFproduction, Veronika Riz, Camille Mutel κ.ά. Διδάσκει μαθήματα και εργαστήρια κίνησης, αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης σε σχολές χορού και πανεπιστήμια σε όλη την Ευρώπη. Η Κιούση έλαβε την εκπαίδευσή της στο Merce Cunningham Studio στη Νέα Υόρκη και στη Σχολή Χορού Δ. Γρηγοριάδου στην Αθήνα.

<https://www.litsakiouisi.com>

Αλέξανδρος Μιχαήλ

Βιογραφικό

Ο Αλέξανδρος Μιχαήλ είναι θεατρικός σκηνοθέτης και ερμηνευτής, performance και installation artist. Σπούδασε Σύγχρονη Performance (Live art) με κατεύθυνση mise-en-scène στο Brunel University στο Λονδίνο και Σωματικό Θέατρο με την παιδαγωγική του Jacques Lecoq στο London International School of Performing Arts (LISPA). Παρέμεινε στο Λονδίνο όπου δούλεψε ως ερμηνευτής με τους Mark Storer, Station House Opera, Penny Woolcock κ.α. και ως solo aerial artist στο English National Opera. Από το 2013, με έδρα τη Θεσσαλονίκη δουλεύει στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έχει σκηνοθετήσει τις παραστάσεις «Κομμάτι για 2» (2015) [Βραβείο PANPHYS από το 8th International Festival of Mime and Physical Theatre] και «Splinters», της Νίνας Ράπη (2018) [Υποψηφιότητα Καλύτερης Σκηνοθεσίας στα Queer Theatre Awards]. Υπότροφος του Ιδρύματος Robert Bosch Stiftung, έχει βραβευθεί με Υποτροφία του προγράμματος υποστήριξης καλλιτεχνών του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος Artworks για το σύνολο του εικαστικού του έργου και από το Κοινωνικό Ίδρυμα Ι.Σ. Λάτσης για τη δημόσια παρέμβαση / εικαστική εγκατάσταση για τον HIV, *To Whom It May Concern* (2018), στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης. Το 2016 συμμετείχε με ατομική performance στην Ομαδική Έκθεση AS ONE των οργανισμών NEON+MAI (Marina Abramović Institute) στο Μουσείο Μπενάκη. Το έργο του έχει παρουσιαστεί σε οργανισμούς, διοργανώσεις και χώρους όπως: Biennale Architettura 2018, La Biennale di Venezia (Βενετία), Battersea Arts Centre (Λονδίνο), Buffer Fringe Performing Arts Festival (Λευκωσία), Macedonian Opera and Ballet (Σκόπια), Other Music Academy (Βαϊμάρη), Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, Θέατρο Αργώ (Αθήνα), Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Πεδίο Δράσης Κόδρα, Goethe-Institut, Θέατρο T, Blackbox (Θεσσαλονίκη), Διεθνές Φεστιβάλ Χορού και Χοροθεάτρου Akrodititi (Σύρος), Διεθνές Φεστιβάλ Κουκλοθεάτρου και Παντομίμας (Κιλκίς), Δη.Πε.Θε. Κοζάνης κ.α.

Δημήτρης Μπαμπίλης

Βιογραφικό

Ο Δημήτρης Μπαμπίλης είναι σκηνοθέτης, με αποκλειστικό πεδίο εργασίας του το «πραγματικό». Συνδυάζοντας το θέατρο τεκμηρίωσης με την περφόρμανς, τοποθετεί τη δραματουργία της βίας στο επίκεντρο της σκηνικής του πράξης, αναδεικνύοντας τις αβεβαιότητες, τις αδυναμίες και τις ανεπάρκειες των ηθοποιών, με στόχο ένα θέατρο που απαιτεί την πολιτική του θέαση, τον διάλογο και την αντιπαράθεση στη δημόσια σφαίρα. Από κοινού με την Ελισάβετ Ξανθοπούλου, έχει συνιδρύσει στο παρελθόν τις ομάδες In-vade art, BpRong!, ΚΟΛΟΦΩΝ και REFORMERS, εφαρμόζοντας την πεποίθησή τους για την ασυνέχεια του καλλιτεχνικού υποκειμένου. Σπούδασε θεατρολογία στο Πανεπιστήμιο Πατρών και σκηνοθεσία θεάτρου στη Σχολή Καλών Τεχνών του ΑΠΘ, με επόπτη καθηγητή τον Μιχαήλ Μαρμαρινό. Έχει συνεργαστεί με την Documenta 14, το Εθνικό Θέατρο, το ΚΘΒΕ, την Ελευσίνα 2021, το ΠΙΟΠ, το ΔΗΠΕΘΕ Πάτρας, το θέατρο Σημείο και με τις ομάδες Νοητή Γραμμή, ODC ensemble, Per-Theater-Formance και BelleVille Collective, σε διάφορες παραστάσεις και από διαφορετικές θέσεις, κάνοντας πράξη την αντίθεσή του με κάθε ιεράρχηση των ρόλων. Οι μέχρι τώρα συναντήσεις του με δημιουργούς όπως ο Βασίλης Παπαβασιλείου, ο Włodzimierz Staniewski, οι La Pocha Nostra, η Marina Abramović, καθώς και με τη σκηνοθετική κολεκτίβα Rimini Protokoll στο Βερολίνο, έχουν καθορίσει την οπτική του για το θέατρο. Είναι συνιδρυτής του ΑΠΑΡΆΜΙΛΛΟΝ, ενός νέου χώρου στην Αθήνα για τις παραστατικές τέχνες και την έρευνα.

Μαρία Νικηφοράκη

Βιογραφικό

Η Μαρία Νικηφοράκη πειραματίζεται στο πεδίο μεταξύ περφόρμανς, φιλμ και χορού. Χρησιμοποιεί τη χορογραφία και το βίντεο προκειμένου να προσδώσει κοινωνική διάσταση στην κίνηση και το σώμα και επιτελεστικές πρακτικές για να αναδείξει το συναισθηματικό κόσμο ως πολιτική στάση. Τα έργα της αναζητούν τη σχέση του πολιτικού και του προσωπικού μέσω *χορευο-πολιτικών* (Lerecki). Αποφοίτησε από την Α.Σ.Κ.Τ. και το πανεπιστήμιο Goldsmiths, από το μεταπτυχιακό MFA Fine Arts. Έχει λάβει την Υποτροφία του Ιδρύματος Σπυρίδωνος Βικάτου και πολλά βραβεία: το ARTWORKS του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, το *Trinity Laban Dance Award*, από το τμήμα χορογραφίας του Trinity Laban Conservatoire of Music and Dance, Λονδίνο, το *Performance Voyage 3 Festival Video Performance Award* του Artists' Association MUU, Ελσίνκι. Η Μαρία έχει λάβει μέρος σε πολλές εκθέσεις όπως: το *Μυστήριο_19 Η Μύηση ως Διαδικασία*: Visual Arts Initiator, 2023 Ελευσίς Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, τα *Unhappy Monuments*, (ΟΠΑΝΔΑ & ARTWORKS, Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος), το *Learning From Documenta Workshop 4 - d14/Narratives Reshuffled* (Α.Σ.Κ.Τ., Εργαστήριο Ανθρωπολογικής Έρευνας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2017), το *GOMENES performance event* (Μπιενάλε Αθηνών 2015-2017 ΟΜΟΝΟΙΑ), το *Latitude Festival* (Big Screen 2015 και 2014, Film Festival του Λονδίνου), το *Performative Labour-ism* (Performance Festival, MPA-Berlin 2014, Month of Performance, Βερολίνο), το *Excentricités 3* (Performance Festival 2012, Μπεζανσόν). Η Μαρία ζει και εργάζεται μεταξύ Ελλάδας και Λονδίνου.

Γιάννης Παππάς

Βιογραφικό

Ο Γιάννης Παππάς σπούδασε γλυπτική και φωτογραφία στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας και στο Πανεπιστήμιο Τεχνών του Βερολίνου (UdK). Βραβευμένος από την Ακαδημία Αθηνών και από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ) ολοκλήρωσε το καλλιτεχνικό και επιστημονικό MFA «Space Strategies» στην Ακαδημία Τεχνών Weißensee στο Βερολίνο. Οι καλλιτεχνικές του έρευνες του έχουν ανατεθεί από το Ινστιτούτο Goethe και τη Γερμανική Υπηρεσία Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών (DAAD) μέσω διεπιστημονικών προγραμμάτων στην Ευρώπη, την Ασία και τη Μέση Ανατολή. Το 2021 έλαβε την ερευνητική υποτροφία του Τμήματος Πολιτισμού και Ευρώπης της Γερουσίας του Βερολίνου. Η ηχηρή και εικαστική του γλώσσα περιλαμβάνει έργα βίντεο, φωτογραφία, περφόρμανς και εγκαταστάσεις, τα οποία φέρουν τα σημάδια της ανθρωπολογικής και φαινομενολογικής προσέγγισης προς τα θέματά του. Έχει εκθέσει διεθνώς σε Ευρώπη, Ασία, Μέση Ανατολή, Νότια και Βόρεια Αμερική (Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής Βενετία 2018, Μπιενάλε Τέχνης Μπανγκόκ 2018, Μπιενάλε της Αθήνας 2016, 7η Μπιενάλε του Βερολίνου κ.ά.), ενώ έχει προσελκύσει την προσοχή του παγκόσμιου τύπου (CNN, New York Times, Artnet, Art Forum, The Calvet Journal, Dapper Dan, Yatzer, Bloomberg Television, Sky Arts κ.ά.). Ο Γιάννης γεννήθηκε στο νησί της Πάτμου, ζει στο Βερολίνο και εργάζεται διεθνώς.

Γεωργία Σαγρή

Βιογραφικό

Η Γεωργία Σαγρή (γενν. 1979, Αθήνα) είναι καλλιτέχνης. Ζει και εργάζεται μεταξύ Αθήνας (Ελλάδα) και Νέας Υόρκης (Αμερική). Είναι η δημιουργός του ημι-δημόσιου/ημι-ιδιωτικού χώρου Ύλη[matter]HYLE (hyle.gr) και αναπληρώτρια καθηγήτρια Περφόρμανς στην ΑΣΚΤ. Κεντρικό στοιχείο της πρακτικής της είναι η συστηματική διερεύνηση της περφόρμανς ως ένα συνεχώς εξελισσόμενο πεδίο της κοινωνικής και της οπτικής ζωής. Συχνά η δουλειά της χαρακτηρίζεται από τη διαρκή της εμπλοκή σε πολιτικά κινήματα, την πάλη και την επαναξιολόγηση των εννοιών της αυτονομίας, της ενδυνάμωσης και της αυτο-οργάνωσης. Η πρώτη της μονογραφία της δημοσιεύθηκε από το Sternberg Press σε ακολουθία με τις αναδρομικές εκθέσεις *Georgia Sagri Georgia Sagri* στο Kunstverein Braunschweig και *Georgia Sagri and I* στο Portikus, Φρανκφούρτη. Το βιβλίο της *Stage of Recovery* εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο Divided Publishing το Μάιο του 2021.

Πάνος Σκλαβενίτης

Βιογραφικό

Ο Πάνος Σκλαβενίτης, γεννημένος το 1977 στην Ιθάκη, είναι εικαστικός καλλιτέχνης. Στο πρόσφατο έργο του εξερευνά τον κόσμο της μεταμφίεσης και του καρναβαλικού, συνδυάζοντας διαφορετικές καλλιτεχνικές πρακτικές όπως συμμετοχικές δράσεις και περφόρμανς, in situ εγκαταστάσεις, βίντεο, σχέδια, κείμενα, εργαστήρια και επιμέλειες. Ο Σκλαβενίτης υπήρξε ιδρυτικό μέλος των Φωνών (2011, συντονισμός: Ελπίδα Ρίκου), της Προσωρινής Ακαδημίας Τεχνών (ΠΑΤ) (2014, επιμέλεια: Ελπίδα Καραμπά) και των Most Mechanics Are Crooks. Το 2021 ίδρυσε την καλλιτεχνική ομάδα Sinodi Paru. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.

Άννα Τζάκου

Βιογραφικό

Η Άννα Τζάκου είναι περφόρμερ, σκηνοθέτης και practice-based ερευνήτρια. Σπούδαζει θέατρο στη Θεσσαλονίκη και τεχνικές της σύγχρονης performance στην Αμερική (Naropa University, Boulder, CO). Το 2017 αποκτά διδακτορικό στις παραστατικές πρακτικές (PhD in performance practice) με τίτλο: *Γεωποιοητική, μια θεατρική μεθοδολογία ενσυνειδητότητας για τον εξωτερικό χώρο* στο πανεπιστήμιο του Exeter (UK). Συνδυάζει αρχές Βουδισμού και Γεωγραφίας με αμερικανικές και ευρωπαϊκές μεθόδους του μεταμοντέρνου θεάτρου για τη σύσταση μιας παραστατικής πρακτικής σώματος και τοπίου. Έχει εργασθεί σε θεατρικές παραγωγές/ performances του Φεστιβάλ Αθηνών, της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, της Athens Biennale, του Φεστιβάλ Αρχαίου Δράματος Αθήνας και του Αρχείου Καβάφη στο Ίδρυμα Ωνάση. Το 2012 συστήνει την ομάδα Geopoetics με την οποία σκηνοθετεί τοποειδικές περιπατητικές παραστάσεις σε αστικά και φυσικά τοπία όπως Αίγινα, Νίσυρος, Σύρος, Τήνος, Αθήνα (Ηριδανός Ποταμός, Πλατεία Συντάγματος, Λόφος Λυκαβηττού, Νεάπολη Εξαρχείων), Θεσσαλονίκη (Γενί Τζαμί), Κύπρος (Ακάμας). Η ομάδα έχει αναλάβει αναθέσεις από την Πειραματική Σκηνή -1 του Εθνικού Θεάτρου, από την Πολιτιστική Πρωτεύουσα Πάφου 2017, το ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΘΗΝΩΝ & ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ, τα Δημήτρια Θεσσαλονίκης και το Υπουργείο Αθλητισμού και Πολιτισμού. Η Άννα έχει εκδώσει τμήματα της έρευνάς της σε Αμερική, Αγγλία και Ελλάδα και έχει διδάξει στο Exeter (UK), στο Fontys (NL) και στο DAI (NL). Από το 2019 διδάσκει σκηνοθεσία, υποκριτική και performance στο Τμήμα Παραστατικών και Ψηφιακών Τεχνών στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. <https://annatzakou-geopoetics>.

Μάριος Χατζηπροκοπίου

Βιογραφικό

Ποιητής, μεταφραστής, περφόρμερ και ερευνητής. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στην ανθρωπολογία της επιτέλεσης και των παραστατικών τεχνών στην Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Παρίσι) με υποτροφίες της Γαλλικής κυβέρνησης και του Ιδρύματος Μιχαήλ, ενώ πήρε το διδακτορικό του (summa cum laude) στις σπουδές επιτέλεσης από το Aberystwyth University (Ουαλία), με υποτροφία του ιδίου πανεπιστημίου. Διετέλεσε μεταδιδακτορικός υπότροφος στο Κέντρο Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες και μεταδιδακτορικός ερευνητής ΕΛΙΔΕΚ στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Η έρευνά του εστιάζει σε επιτελέσεις μετανάστευσης και προσφυγικότητας, σύγχρονες επαναγνώσεις του αρχαίου δράματος, επιτελέσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας, καθώς και τελετουργικές επιτελέσεις θρήνου. Άρθρα έχουν δημοσιευθεί σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Έχει παρουσιάσει περφόρμανς και παραστασιακές διαλέξεις διεθνώς (βλ. ενδεικτικά: Παν/μιο Οξφόρδης, Mouvoir Tanztheater/Κολωνία, Spinnerei/Λειψία, Ίδρυμα Ωνάση, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Athens Biennale, Mostra Latinoamericana de Perfromances Urbanas/ Βραζιλία κ.α.), ενώ έχει συνεργαστεί ως δραματουργός σε διάφορες παραγωγές (Φεστιβάλ Αθηνών, Δημητρίων, Φιλίππων κ.α.). Έχει μεταφράσει τέσσερα βιβλία της Clarice Lispector. Ποιήματά του έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά. Το πρώτο του βιβλίο ποίησης Τοπικοί Τροπικοί (Αντίποδες 2019) διερευνά ζητήματα κούρη πένθους και επιθυμίας σε σύνδεση με προφορικές ποιητικές παραδόσεις. Συμπεριελήφθη στις βραχείες λίστες για το βραβείο Γιάννη Βαρβέρη της Εταιρείας Συγγραφέων και το Κρατικό Βραβείο Ποίησης.

